

Υπάρχουν “ghettos” στο κέντρο της Αθήνας; Μια εγκληματολογική αναδόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κατοίκων της περιοχής*

ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ, Καθηγήτριας Εγκληματολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Παντείου
Πανεπιστημίου

Συνεργασία: Γεωργαλήλης Ανδρέας, Γεωργόπουλος Χριστόφορος, Μουσχή Δανάη, Τάση Χριστίνα,
Χρυσόχου Ελένη, Μεταπτυχιακοί φοιτητές Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Είναι γεγονός πως τα τελευταία δέκα χρόνια ο χάρτης στο κέντρο της Αθήνας έχει αλλάξει ριζικά. Η αθρόα προσέλευση αλλοδαπών, κυρίως από χώρες της Δυτικής και Νότιας Ασίας (Πακιστάν, Ιράν, Μπαγκλαντές) και της Βόρειας και Κεντρικής Αφρικής (Αλγερία, Μαρόκο, Σομαλία, Νιγηρία) και η εγκατάστασή τους στις περιοχές του Κέντρου, έχει αλλάξει τη φυσιογνωμία του και την πληθυσμιακή του σύνθεση. Οι διαστάσεις αυτής της αλλαγής είναι τόσο εμφανείς, ώστε να τίθεται εύλογα το ερώτημα εάν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ‘ghettos’. Παρότι η απάντηση δεν αποτελεί εύκολο εγχείρημα, η παρούσα μελέτη, στηριζόμενη στη διεθνή επιστημονική εμπειρία, στην επιτόπια παρατήρηση και στη μελέτη του λόγου των ίδιων των κατοίκων του Κέντρου της Αθήνας, επιχειρεί να προσεγγίσει τις προσδιοριστικές διαστάσεις του θέματος.

It is a fact that in the last ten years the map in the Center of Athens has changed radically. The massive influx of foreigners, mainly from countries of West and South Asia (Pakistan, Iran, and Bangladesh), North and Central Africa (Algeria, Morocco, Somalia, Nigeria) and their installation around the city Center has changed the area’s profile and population composition. The magnitude of this change is so obvious, that a question of ‘ghettos’ existence sounds rational. Although the answer is not an easy task, this study, based on international scientific experience, on field observation and on the study of city center residents opinion, attempts to approximate the deterministic dimension.

I. Θεωρητικές προσεγγίσεις των Ghetto

ι. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και διακρίσεις του “ghetto”

Ο όρος ‘ghetto’ υποδηλώνει «αστική περιοχή όπου ζει απομονωμένη μια μειονότητα»¹. Στην Ευρώπη το ghetto εμφανίζεται άμεσα συνυφασμένο με το διαχωρισμό των Εβραίων από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Οι πρώτοι σχηματισμοί που μπορούν να χαρακτηρισθούν ghetto παρουσιάζονται κατά τον 13ο αιώνα σε Ισπανία, Γερμανία και Πορτογαλία. Ο όρος “ghetto”² φαίνεται ότι οφείλει την ονομασία του στην ομώνυμη περιοχή της Βενετίας όπου, δια νόμου, εξαναγκάζονταν να κατοικούν οι Εβραίοι από τις αρχές του 16ου αιώνα (1516)³. Μαζική εξάπλωση των γεωγραφικών αυτών ενότητων παρατηρήθηκε, πάντως, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε στο πλαίσιο υλοποίησης της “Τελικής Λύσης”, οι Ναζί συγκεντρώνουν τους Εβραίους σε απομονωμένες

αστικές περιοχές, τις αποκαλούμενες ‘destruction ghettos’. Με χρονική αφετηρία τον Οκτώβριο του 1939, δημιουργήθηκαν τουλάχιστον χίλια ghettos αυτής της μορφής, με πολυπληθέστερο εκείνο της Βαρσοβίας, ενώ ακολουθούν το Λονδίνο, η Κρακοβία, η Βίλνα, το Μινσκ⁴.

Στις ΗΠΑ, η δημιουργία ghettos συνδέεται άμεσα με τα κύματα Ευρωπαίων μεταναστών αλλά και την έντονη εσωτερική μετακίνηση προς αστικάς περιοχές. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα Γερμανοί, Ιταλοί, Πολωνοί και Ιρλανδοί συνθέτουν τα πρώτα ghettos. Αν και διαβιών αρχικά σε συνθήκες έντονου αποκλεισμού, εντούτοις αφομοιώθηκαν σύντομα από τις τοπικές κοινωνίες⁵. Η “Μεγάλη Μετανάστευση”, απόρροια της εκβιομηχάνισης και της μηχανοποίησης της γεωργίας, οδήγησε έξι εκατομμύρια Αφροαμερικανούς από το νότο στο βορρά (1890-1930). Το όνειρο για ισότητα ευκαιριών στην εργασία και την εκπαίδευση έμεινε ανεκπλήρωτο, ενώ η δυσμενής διακριτή μεταχείριση κορυφώθηκε μέσα από επίσημες στεγαστικές πολιτικές που ώθησαν τους μαύρους, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση, να ζήσουν σε ορισμένες “έγχρωμες γειτονιές”⁶. Αντιθέτως Εβραίοι ή Ευρωπαίοι μετανάστες που αποκτούσαν οικονομική άνεση δεν εμποδίζονταν να απομακρυνθούν από τα στενά όρια του ghetto. Περισσότερο φημισμένο είναι το ghetto του Σικάγο. Ακολουθούν εκείνη της Ν. Ορλεάνης, της Ν. Υόρκης και του Gary της Indiana.

* Προδημοσίευση από τον Τιμητικό Τόμο για τον αείμνηστο Καθηγητή Χρίστο Δέδε.

Η μελέτη εκπονήθηκε κατά το εαρινό εξάμηνο του ακαδ. έτους 2010-11, στο πλαίσιο του μαθήματος «Πόλη και εγκληματικότητα, αίσθημα ανασφάλειας και τιμωρητικότητα», με διδάσκουσα και επιστημονική υπεύθυνη την Καθηγήτρια Χρ. Ζαραφώνιτου.

1. Βασιλείου Θ.Α., *Σταματάκης Ν.*, Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου, Gutenberg, Αρχείο Θεωρητικής Παιδείας, Αθήνα 1992, σελ. 79.
2. Διατυπώνεται η άποψη ότι προέρχεται από την εβραϊκή λέξη «γκετ» (=πράξη διαχωρισμού ή διαζυγίου), η οποία, ωστόσο, αμφισβητείται από αρκετούς (Βασιλείου Θ.Α., *Σταματάκης Ν.*, 1992, όπ.παραν.).
3. Schuman A., “Ghetto: A Word and its US/ age through the Twentieth Century”, Proceedings of the Association of Collegiate Schools of Architecture (ACSA), 91st Annual Meeting, Louisville, March 2003, σελ. 2.

4. Browning C.R., Before the Final Solution: Nazi Ghettoization Policy in Poland (1940-1941), 2005, σελ. 15.
5. Peach C., “Does Britain Have Ghettos?”, Transactions of the Institute of British Geographers, New Series, Vol. 21, No. 1, 1996, σελ. 216-235(217).
6. Marcuse P., “Enclaves Yes, Ghettos No: Segregation and the State”, στο David Farady (Ed) Desegregating the City: Ghettos, Enclaves and Inequality, State University of New York Press, Albany 2005, σελ. 15-31(17).

Ο κοινωνιολόγος Kenneth Clark διατυπώνει την κλασική φυλετική για τις «εθνο-πόλεις» (ethni-cities)⁷ προσέγγιση του ghetto ως τον “αποκλεισμό πληθυσμών σε συγκεκριμένη περιοχή και τον περιορισμό της ελευθερίας επιλογής τους στη βάση του χρώματος” (“Dark Ghetto”, 1965)⁸. Ως βασικά του γνωρίσματα απαριθμεί τον υπερπληθυσμό, τις ασθένειες, την αυξημένη εγκληματικότητα και την υψηλή παιδική θνησιμότητα⁹. Ο Marcuse όρισε το ghetto ως “μία τοπικά συγκεκριμένη περιοχή, που χρησιμοποιείται για να περιορίσει χωρίς τη θέληση της μία κυρίως φυλετικά προσδιορισμένη ομάδα, προκειμένου αυτή να αντιμετωπιστεί ως κατώτερη από την υπόλοιπη κοινωνία”¹⁰. Ο ίδιος συγγραφέας διέκρινε ανάμεσα στο *παραδοσιακό ghetto*, το οποίο περιέχει το στοιχείο της οικονομικής σκοπιμότητας για τον ευκολότερο έλεγχο των δραστηριοτήτων ενός πληθυσμού, και στο *νέο ghetto* ή *ghetto αποκλεισμού* (*outcast ghetto*), το οποίο σχετίζεται με την περιθωριοποίηση συγκεκριμένων ομάδων (άνεργοι, μικροεγκληματίες, συμμετέχοντες στην παραοικονομία)¹¹. Το ταξικό-φυλετικό ghetto ορίζεται στη βάση του συνδυασμού φτώχειας-ρατσισμού. Η διπλή αυτή βάση τονίζεται από τον Wacquant ως συστατικό του ‘hyperghetto’, όρου που ο ίδιος διατύπωσε για να τονίσει την ποιοτική μεταβολή του ghetto προς μία ταξική βάση¹². Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνεται και ο ρόλος του κρατικού παράγοντα, μέσα από την εγκατάλειψη αστακών περιοχών, τη διαμόρφωση του οδικού δικτύου, τις στεγαστικές πολιτικές χωροταξικού διαχωρισμού.

Μεγάλη έμφαση δίνεται στην επιστημονική βιβλιογραφία στη διάκριση του ghetto από συναφείς έννοιες. Εξαναγκαστικό και αρνητικά φορτισμένο σε αντίθεση με το *enclave* (θύλακα), που εκφράζει την εκούσια απομόνωση μιας ομάδας,¹³ ακόμη και στην ακραία του μορφή (*enclave αποκλεισμού*). Ακολουθεί ο αυστηρός ορισμός των Massey και Denton “ως γειτονιά που κατοικείται από άτομα μίας μόνο ομάδας, στην οποία όμως γειτονιά κατοικούν όλα τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας”¹⁴. Εδώ δεν αποκλείεται η εθνική προέλευση ως προσδιοριστικό στοιχείο του πληθυσμού που κατοικεί στο ghetto. Όμως, στην πράξη, η διπλή προϋπόθεση που απαιτείται απαντάται μόνο για τα φυλετικά ghettos των μαύρων στις ΗΠΑ. Τέλος, ο κοινωνιολόγος Camilo Vergara¹⁵ διατυπώνει έναν ευρύτερο ορισμό, θεωρώντας το ως “μία περιοχή στην οποία βάσει απογραφής, τουλάχιστον το 40% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας”¹⁶. Στον ορισμό αυτόν παραβλέπονται το φυλετικό κριτήριο, το ζήτημα της εθνικής προέλευσης και ο ρόλος του κρατικού παράγοντα. Η εν λόγω προσέγγιση χαρακτηρίστηκε γραφειοκρατική και α-κοινωνιολογική (κατά τη διατύπωση του Wacquant)¹⁷.

7. Clarke, C., Ley, D., and Peach, C., (Ed), Geographic and Ethnic Pluralism, London, Allen and Unwin, 1984.

8. Small M.L., “Four Reasons to Abandon the Idea of the Ghetto”, City and Community, Vol. 7, No. 4, December 2008, σελ. 392.

9. Schuman A., ό.π., 2003, σ.5.

10. Marcuse P., “The Ghetto of Exclusion and the Fortified Enclave”, American Behavioral Scientist, Vol. 41, No. 3, 1997, σελ. 314.

11. Το ίδιο, σελ. 316-7.

12. Wacquant L., “Ghettos and Anti-ghettos: An Anatomy of the New Urban Poverty”, Thesis Eleven, Sage, 2008, σελ. 113-118.

13. Peach C., “Slippery Segregation: Discovering or Manufacturing Ghettos?”, Journal of Ethnic and Migration Studies, 2009, σελ. 1391.

14. Massey, D., and Denton, N., American Apartheid, Segregation and the Making of the Underclass, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993, Schuman A., ό.π., 2003, σελ. 3.

15. Vergara C., The new American ghetto, Rutgers Univ.Press, New Brunswick, 1995.

16. Peach C., “Social Geography”, στο Progress in Human Geography, Vol. 23, No. 2, σελ. 282-288.

17. Wacquant L., “Ghettos and Anti-ghettos: An Anatomy of the New Urban Poverty”, ό.π., 2008.

Το μοντέλο του ‘υπερδιαχωρισμού’ (hyper-segregation) των ΗΠΑ δεν ανταποκρίνεται στη βρετανική πραγματικότητα, όπου μειονοτικοί πληθυσμοί σπάνια συνιστούν την πλειονότητα των πληθυσμών αστικών περιοχών¹⁸. Δεν παρατηρούνται υψηλές συγκεντρώσεις εθνικών πληθυσμών και οι σχετικές ομάδες παραμένουν διασκορπισμένες σε διαφορετικές γειτονίες των πόλεων, χωρίς να παρουσιάζουν συσπείρωση. Ανάμεσα σε ΗΠΑ και Βρετανία εντοπίζονται δύο βασικές διαφορές¹⁹: α) Ο χαρακτήρας των ghettos στη Βρετανία στηρίζεται στην εθνική και όχι στη φυλετική προέλευση. Εμφανίζεται δε άμεσα συνυφασμένος με το έντονο μεταναστευτικό ρεύμα των τελευταίων ετών στον ευρωπαϊκό χώρο β) Στη Βρετανία ισχυρή κρατική παρέμβαση δεν υφίσταται ή έστω δεν πραγματοποιείται μέσω επίσημων πολιτικών, όπως συνέβαινε στις ΗΠΑ (δια νόμου διαμόρφωση του σχεδίου πόλης προς σχηματισμό ghetto και υλοποίηση σχετικών στεγαστικών προγραμμάτων).

ii. Προαπαιτούμενα του ορισμού μιας περιοχής ως ‘ghetto’

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, για να διαπιστωθεί η ύπαρξη ghetto πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά τα εξής στοιχεία²⁰:

A) *Υψηλή συγκέντρωση μειονότητας σε αστακή περιοχή* που εμφανίζει υπερπληθυσμό. Η μειονοτική ομάδα οφείλει να κυριαρχεί στατιστικά στην εν λόγω περιοχή. Όλοι οι προτεινόμενοι ορισμοί, με εξαίρεση εκείνον του Vergara, δέχονται την αριθμητική επικράτηση μίας μόνο, κυρίαρχης ομάδας (φυλετικής, εθνικής ή θρησκευτικής).

B) *Διαχωρισμός*. Οι μειονοτικοί πληθυσμοί ζουν σε συνθήκες απομόνωσης, αποδυναμώνονται κοινωνικά και περιθωριοποιούνται πολιτικά²¹.

Γ) *Κοινωνική αποδιοργάνωση*. Εμφανίζεται έντονη συσσώρευση κοινωνικών προβλημάτων: φτώχεια, ανεργία, εγκληματικότητα, ναρκωτικά. Η αυξημένη συχνότητα κοινωνικών προβλημάτων στο ghetto εκφράζεται από την επιδημική θεωρία (epidemic theory)²².

Δ) *Η μειονοτική ομάδα αντιμετωπίζεται από την υπόλοιπη κοινωνία ως κατώτερη, ξένη, διαφορετική*. Το στοιχείο αυτό εμφανίζεται τόσο ως προαπαιτούμενο όσο και ως συνέπεια της γκετοποίησης²³.

Ε) *Ο ρόλος του κρατικού παράγοντα*. Ενδέχεται να παρουσιαστεί ενεργός, ακόμη και θεσμοποιημένος, μέσω νομοθετικών διατάξεων. Συνήθως όμως περιορίζεται σε περισσότερο έμμεση, ανεκτική στάση.

Τα στοιχεία αυτά θα αποτελέσουν τη βάση της τυπολογικής ανάλυσης που ακολουθεί στο Κέντρο της Αθήνας, με στόχο να εξετασθεί η ύπαρξη ή όχι ghetto σε περιοχές υψηλής συγκέντρωσης αλλοδαπών.

iii. Οικολογικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας

Πολλές από τις έννοιες αυτές αναδείχθηκαν μέσα από την οικολογική προσέγγιση της εγκληματικότητας και επανεξετάζονται μέσα από

18. Peach C., “Does Britain Have Ghettos?”, ό.π., 1996, σελ. 232.

19. Το ίδιο, σελ. 233.

20. Τα στοιχεία αυτά απορρέουν από την προαναφερθείσα εργογραφία των: Wacquant, Marcuse, Peach, Small, Schuman, σχετικά με την έννοια του ghetto.

21. Σύμφωνα με τον Marcuse P., “Enclaves Yes, Ghettos No”, ό.π., σελ. 16, 1996, βασικό στοιχείο αποτελεί όχι απλώς ο διαχωρισμός αλλά ο εξαναγκαστικός διαχωρισμός, γεγονός που αποκλείει από τον ορισμό του ghetto τον εκούσιο αυτοπεριορισμό συγκεκριμένων ομάδων.

22. Crane J., “The Epidemic Theory of Ghettos and Neighborhood Effects on Dropping Out and Teenage Childbearing”, The American Journal of Sociology, Vol. 96, No. 5, 1991, σελ. 1226-1259.

23. Marcuse P., “The Ghetto of Exclusion and the Fortified Enclave”, ό.π., 1997, σελ. 314.

την πιο σύγχρονη εκφορά της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας²⁴. Πρόδρομοι των οικολογικών ερευνών ήταν οι ιδρυτές της Γαλλοβελγικής Χαρτογραφικής Σχολής, Α. Quételet και Α.Μ. Guerry, οι οποίοι στις αρχές του 19^{ου} αιώνα προέβησαν στη γεωγραφική κατανομή της εγκληματικότητας και τη χαρτογράφησή της²⁵. Μέσα από τη δημιουργία της πρώτης εγκληματολογικής στατιστικής διεθνώς (στατιστικής της δικαιοσύνης) στη Γαλλία, ήδη από το 1825, και την προσθήκη στοιχείων εγκληματολογικής γεωγραφίας με τη χρήση για πρώτη φορά της τεχνικής της χαρτογράφησης, η Σχολή αυτή συνέβαλε σημαντικά στη θεμελίωση της επιστήμης της Εγκληματολογίας. Στο πλαίσιο αυτό, διερευνήθηκαν οι γεωγραφικές διακυμάνσεις της εγκληματικότητας σε συνδυασμό με μια σειρά κοινωνικο-οικονομικούς, πολιτισμικούς και λοιπούς παράγοντες²⁶. Η Γαλλοβελγική χαρτογραφική σχολή επηρέασε την Οικολογική Σχολή του Σικάγο και γενικά τις επόμενες οικολογικές μελέτες της εγκληματικότητας²⁷. Η ανθρώπινη οικολογία προσπαθεί να αναλύσει και να ερμηνεύσει τους κοινωνικούς μηχανισμούς ως αποτέλεσμα ανταγωνισμού και επιβίωσης ανάμεσα στη φύση, τους ανθρώπους και τα άλλα έμβια όντα. Πρόκειται για έναν παραλληλισμό μεταξύ διαφόρων φυτών και ζώων στο οικοσύστημα και την οργάνωση της ανθρώπινης ζωής στις κοινωνίες²⁸.

Οι πρώτες θεωρητικές απόψεις της νέας σχολής εκφράστηκαν από τους R.E Park, E. Burgess, R. Mackenzie, μέσα από την συλλογή των άρθρων τους, που εκδόθηκε με γενικό τίτλο *The City*, από το πανεπιστήμιο του Σικάγο το 1925. Σύμφωνα με την προσέγγισή τους, υπάρχουν για τη ζωή των ανθρώπων «φυσικές περιοχές» αντίστοιχες με εκείνες των ζώων ή των φυτών²⁹. Κάτω από αυτό το πρίσμα η πόλη αποτελεί προϊόν της φύσης, της ανθρώπινης φύσης, και είναι ένα οργανικό σύνολο, η «φυσική κατοικία» των ανθρώπων³⁰. Οι τρεις συγγραφείς, ξεκινώντας από το Σικάγο και επεκτείνοντας την προσέγγισή τους και για άλλες αμερικανικές πόλεις, παρουσίασαν το μοντέλο των πέντε ομόκεντρων ζωνών στις οποίες χωρίζεται η πόλη και είναι οι εξής: η πρώτη ζώνη περιλαμβάνει τον κεντρικό τομέα των επιχειρήσεων και εμπορικών δραστηριοτήτων, η δεύτερη ζώνη είναι η αποκαλούμενη μεταβατική ζώνη, όπου οι κατοικίες παραχωρούν σταδιακά τη θέση τους στις βιομηχανίες ή επιχειρήσεις και είναι η πιο υποβαθμισμένη από άποψη ποιότητας ζωής, η τρίτη ζώνη κατοικείται από τους εργάτες της βιομηχανίας που κατάφεραν να φύγουν από τη μεταβατική ζώνη, η τέταρτη ζώνη είναι η ζώνη των ακριβών κατοικιών, ενώ η πέμπτη ζώνη είναι η ζώνη των προαστίων –αποκαλούμενες και πόλεις-δορυφόροι– ικανές να στεγάσουν μεγάλο αριθμό κατοίκων³¹.

Στη βάση αυτού του θεωρητικού σχήματος, οι Clifford Shaw και Henry McKay, πραγματοποίησαν την πολύ γνωστή έρευνά τους *Juvenile delinquency in urban areas*³². Η πολυετής έρευνα κατέληξε στο συμπέρα-

σμα ότι υπάρχουν περιοχές στην πόλη –ο πιο υποβαθμισμένες– όπου η εγκληματικότητα αναπτύσσεται με τη μορφή «κοινωνικής παράδοσης», αδιαχώριστης από τη ζωή της τοπικής κοινωνίας. Στις περιοχές αυτές οι ανήλικοι κοινωνικοποιούνται βάσει αξιών που συγκρούονται με τις κρατούσες και αντιπαραβάλλονται με αυτές. Η «εγκληματική σταδιοδρομία» προβάλλεται, έτσι, ως μία εναλλακτική ‘σταδιοδρομία’ στη ζωή των νέων που εμπλέκονται σε ομαδικές ή οργανωμένες μορφές εγκληματικότητας. Η χαρτογράφηση της εγκληματικότητας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το υψηλότερο ποσοστό εγκληματικότητας συγκεντρώνεται στην αποκαλούμενη ‘μεταβατική ζώνη’ που ήταν και η πλέον υποβαθμισμένη περιοχή του Σικάγο. Η διαπίστωση αυτή ερμηνεύθηκε ως αποτυχία της κοινοτικής κοινωνικοποίησης σε περιοχές των μεγαλουπόλεων που περιελάμβαναν ζώνες εργοστασιακής ή εμπορικής φύσης, υποβαθμισμένη κατοικία, πληθυσμιακή πυκνότητα, χαμηλό δείκτη οικογενειακού εισοδήματος και έγχειας ιδιοκτησίας και υψηλό δείκτη αλλοδαπών και εθνικών μειονοτήτων³³. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά θεωρήθηκαν ενδεικτικά της κοινωνικής αποδιοργάνωσης³⁴, η οποία παρακάλυε την ομαλή κοινωνικοποίηση των ανηλίκων καθώς και τον αποτελεσματικό έλεγχό τους³⁵. Στη βάση αυτή, η αναμόρφωση των τοπικών κοινοτήτων αποτέλεσε τη βάση δημιουργίας, το 1932, του πρώτου περιβαλλοντικού προγράμματος πρόληψης, του *Chicago Area Project*, υπό την διεύθυνση του Clifford Shaw. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε έξι περιοχές του Σικάγο και περιελάμβανε ποικίλα προγράμματα αναβάθμισής τους και ενίσχυσης των κοινοτικών δεσμών στους κατοίκους τους³⁶.

Το 1960, εμφανίστηκε στις ΗΠΑ, μια τάση αρχιτεκτονικού προσδιορισμού των εγκληματογόνων παραγόντων, αποδιότοντας εγγενή χαρακτηριστικά εγκληματογένεσης σε ορισμένες μορφές δομημένου (κτισμένου) περιβάλλοντος. Ενδεικτική στο πλαίσιο αυτό είναι η συμβολή της Jane Jacobs με το βιβλίο της *“The death and the life of great american cities”*³⁷, στο οποίο επισημαίνει το συσχετισμό μεταξύ αισθήματος ασφάλειας και χώρου. Κάτω από αυτό το πρίσμα, οι ανασφαλείς περιοχές χαρακτηρίζονται από έλλειψη επιτήρησης και άτυπου κοινωνικού ελέγχου ορισμένων δημόσιων χώρων μονολειτουργικού χαρακτήρα (όπως πάρκα, εμπορικά κέντρα, δρόμοι, υπόγειες διαβάσεις) όταν αυτοί είναι ήσυχου, κακοφωτισμένοι και ερημικοί. Για το λόγο αυτό και προτείνει τη μετατροπή τους σε πολυλειτουργικού χαρακτήρα περιοχές, ώστε να μη διακόπτονται οι κοινωνικές δραστηριότητες³⁸.

Η προαναφερθείσα τάση ταυτίστηκε, πάντως, με τον αμερικανό αρχιτέκτονα Oscar Newman και το βιβλίο του *“Defensible Space”*³⁹. Ο «προστατευσιμος χώρος», σύμφωνα με τον Newman είναι εκείνος που

24. R. Wortley/L. Mazerolle (Eds), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publ., USA, Canada, 2008.
25. Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 48.
26. Το ίδιο, σελ. 54 επ.
27. Ι. Φαρσεδάκης, «Οι ευρωπαϊκοί πρόδρομοι της (εγκληματολογικής) Σχολής του Σικάγο», στο Ν. Τάτσος, Μ. Θανοπούλου (Επιμ.), *Η Κοινωνιολογία της Σχολής του Σικάγο*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2009, σελ. 104-9.
28. Γεωργίου Α., “Φυσικό και Κοινωνικό Περιβάλλον, Συσχετισμοί και Αλληλόδραση” στο Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.) *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, ό.π., 1996, σελ. 27.
29. Χ. Ζαραφωνίτου, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, ό.π., 2004, σελ. 138.
30. Το ίδιο.
31. E. Burgess, “La croissance de la ville. Introduction à un projet de recherche” Y. Grafmeyer & I. Joseph (Présentation) *L’école de Chicago. Naissance de l’écologie urbaine*, Aubier, RES, Champ urbain, Paris 1984, σελ. 127-142(131).
32. C. Shaw και H. McKay, *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, University of Chicago Press, 1942.

33. Χ. Ζαραφωνίτου, *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Τετράδια Εγκληματολογίας Ι, ό.π.παρ. 1996, σελ. 11-23 (15).
34. Sutherland Ed., *Principles of Criminology*, Philadelphia, Lippincott Co, 1934, Wirth L., “Urbanism as a way of life”, *American Journal of Sociology*, 44/1938, 1-24, Kubrin C.E. and Weitzer D., “New Directions on Social Disorganization Theory”, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 40, 2003, σελ. 374.
35. G. Hughes, *Understanding Crime Prevention, Social Control, Risk and Late Modernity*, Open University Press, Buckingham, Philadelphia, 1998, σελ. 45.
36. Χ. Ζαραφωνίτου, *Η πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2003, σελ. 31.
37. Jacobs J., *The Death and the Life of Great American Cities*, N.York, Vintage, 1961.
38. Χ. Ζαραφωνίτου, «Πόλη και φόβος του εγκλήματος: Παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης», στο Ν. Κουράκης (Επιμ.), Μνήμη ΙΙ, Ι. Δασκαλόπουλου, Κ. Σταμάτη, Χρ. Μπάκα, Τόμος Γ': *Μελέτες Εγκληματολογίας, Αντεγκληματικής Πολιτικής, Ιστορίας και Κοινωνιολογίας του Ποινικού Δικαίου, Τομέας Ποινικών Επιστημών Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών*, εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σελ. 801-818(807).
39. Newman O., *Defensible Space*, N.York, MacMillan, 1972.

προκύπτει από «μια σειρά μηχανισμούς, πραγματικά και συμβολικά εμπόδια, αυστηρά προσδιορισμένες περιοχές ελέγχου και βελτιωμένες δυνατότητες επιτήρησης» που συνδυαστικά θα επιτρέψουν στους κατοίκους να έχουν τον έλεγχο της περιοχής τους⁴⁰. Υποστήριξε, μάλιστα, ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας είναι τριπλάσια σε χαμηλού οικονομικού σχεδιασμού οικιστικά σύνολα υψηλής κάθετης ανάπτυξης, στα οποία κατοικούν χαμηλού εισοδήματος πληθυσμοί και τα οποία παρουσιάζουν μεγάλη πυκνότητα κατοίκησης σε σχέση με μικρότερης κάθετης ανάπτυξης γειτονικά οικιστικά σύνολα, ίδιες πληθυσμιακής σύνθεσης και πυκνότητας⁴¹. Το έγκλημα και ο φόβος είναι διάχυτα σε όλους τους κοινόχρηστους χώρους των πρώτων και ο μόνος «προστατέυσιμος χώρος» που προσφέρουν στους ενοίκους είναι το διαμέρισμά τους. Η αποτυχία των μεγάλων αυτών οικιστικών συγκροτημάτων οφείλεται στην αδυναμία των κατοίκων να ταυτιστούν με τους κοινόχρηστους χώρους, με αποτέλεσμα ο δημόσιος χώρος να βρίσκεται σε μια κατάσταση παρακμής που αυξάνει την εγκληματική δραστηριότητα⁴². Οι προτεινόμενες, κάτω από αυτό το πρίσμα, λύσεις επικεντρώνουν στο ρόλο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού που θα διευκολύνει τις κοινωνικές επαφές και την επιτήρηση καθώς και τη χρήση «εμποδίων/φραγμών» για την αποτροπή εγκληματικών επιθέσεων. Η προσέγγιση αυτή δεν λαμβάνει υπόψη της ρόλο της μετατόπισης της εγκληματικότητας, ενώ συναρτάται με τη δημιουργία 'πόλεων-φρουρών' μέσα από την επέκταση των μέσων ηλεκτρονικής επιτήρησης και περιστασιακής πρόληψης γενικότερα (συστήματα ασφαλείας, cctv κλπ)⁴³.

Σχετική με την απουσία ελέγχου στην περιοχή και τη συνάρτησή της με το έγκλημα και την ανασφάλεια είναι και η πιο σύγχρονη προσέγγιση των «σπασμένων τζαμιών», η οποία διατυπώθηκε το 1982 από τους J. Q. Wilson και G. L. Kelling⁴⁴. Στη βάση του σχετικού προβληματισμού τίθεται η σχέση μεταξύ κοινωνικής αποδιοργάνωσης και εγκληματικότητας. Η εικόνα των σπασμένων τζαμιών χρησιμοποιήθηκε για να εξηγήσει την υποβάθμιση μιας γειτονιάς σε περιοχή 'αντικοινωνικότητας', 'αταξίας' και εγκληματικότητας, εάν δεν αντιμετωπισθεί με προσοχή. Ένα σπασμένο τζάμι που δεν επιδιορθώνεται, δίνει την εντύπωση στους εγκληματίες ότι κανείς δεν ενδιαφέρεται και εφόσον υπάρξει και επόμενο, ότι η 'αταξία' είναι ανεκτή. Μέσα από μια αλληλένδετη πορεία 'αταξίας', ανασφάλειας και εγκληματικότητας, οι εν λόγω περιοχές αποφεύγονται από τους περαστικούς και σταδιακά 'παραδίδονται' σε αντικοινωνικές δραστηριότητες⁴⁵. Η προσέγγιση αυτή βασίστηκε ιδιαίτερα στην ενίσχυση της αστυνόμευσης και συνδέθηκε με την πολιτική της 'μηδενικής ανοχής'⁴⁶ που εφαρμόστηκε αρχικά στην Ν.Υόρκη και επηρέασε στη συνέχεια τις σύγχρονες τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής στο σύνολο των δυτικών κοινωνιών. Η σύνδεση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας με περιοχές 'αταξίας' και κοινωνικής αποδιοργάνωσης παραπέμπει συχνά σε εικόνες έντονου αστακού διαχωρισμού και πολιτισμικής διαφοροποίησης, με πιο ενδεικτική μορφή τα ghettos.

II. Εμπειρική διερεύνηση της ύπαρξης ή μη Ghettos στο κέντρο της Αθήνας

Τη συσχέτιση αυτή και τις επιπτώσεις της στο διαχωρισμό των αστακών περιοχών βάσει της σύνθεσης του πληθυσμού τους, ώστε να πληρούν τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις που θα επιτρέψουν τον χαρακτηρισμό τους ως ghettos, εξετάζει η παρακάτω έρευνα στο κέντρο της Αθήνας.

Η ελληνική πρωτεύουσα διήλθε πολλά στάδια αστικοποίησης στην πρόσφατη ιστορία της από την ανακήρυξή της ως πρωτεύουσα του σύγχρονου ελληνικού κράτους έως και σήμερα⁴⁷. Μετά το 1990, η πρωτεύουσα, και κυρίως οι κεντρικές περιοχές της, επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα που προερχόταν από βαλκανικές χώρες. Μετά το 2005, ένα νέο και πιο ετερογενές ρεύμα εξωτερικής μετανάστευσης από χώρες της Ασίας και της Αφρικής επηρέασε τη φυσιογνωμία της κοινωνικής ζωής της πρωτεύουσας και κυρίως των κεντρικών περιοχών της⁴⁸. Το νέο αυτό ρεύμα συνέπεσε με την εμφάνιση μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης της οποίας οι συνέπειες έγιναν ιδιαίτερα εμφανείς στη χώρα μας. Στο πλαίσιο αυτό, η εγκληματικότητα αυξήθηκε, το ίδιο και η ανασφάλεια των κατοίκων της⁴⁹, ως έκφραση επιπρόσθετης δυσαρέσκειας από την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής τους καθώς και ως κλονισμός της εμπιστοσύνης τους απέναντι στις κρατικές υπηρεσίες και κυρίως την αστυνομία, στην οποία επενδύουν τις προσδοκίες τους για παροχή ασφαλείας⁵⁰.

ι. Μεθοδολογία έρευνας

Παρότι γίνεται συχνή αναφορά, τα τελευταία χρόνια, στην ύπαρξη ghettos στο κέντρο της Αθήνας, το θέμα δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ειδικότερης επιστημονικής διερεύνησης. Η προκειμένη μελέτη επιχειρεί μια πρώτη μεθοδική και συστηματική εξέτασή του από εγκληματολογική σκοπιά, βασισμένη στην υπάρχουσα διεθνή θεωρητική και ερευνητική εμπειρία. Το εγχείρημα επιλέγει, παρόλα αυτά, να αυτοπροσδιοριστεί ως πιλοτικό αποσκοπώντας στο να αναδείξει μάλλον τα ζητήματα θέτοντας και τις βάσεις περαιτέρω διερεύνησής τους παρά να καταλήξει στη διατύπωση 'συμπερασμάτων'⁵¹.

Βασική ερευνητική υπόθεση του εγχειρήματος αυτού είναι η διακρίβωση των χαρακτηριστικών των περιοχών υπερσυγκέντρωσης αλλοδαπών στο κέντρο της Αθήνας και η εξέτασή τους στη βάση της τυπολογίας που προκύπτει από τη διεθνή επιστημονική εμπειρία, ώστε να οδηγηθούμε σε μια πρώτη επιστημονική άποψη σχετικά με την ύπαρξη ή όχι ghettos στο κέντρο της πόλης. Η έρευνα αυτή, η οποία διενεργήθηκε την άνοιξη του 2011, εξετάζει επίσης τη σχέση των εν λόγω ομάδων με την εγκληματικότητα καθώς και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των Ελλήνων κατοίκων του Κέντρου σχετικά αφ' ενός με

40. Muncie J., "Defensible Space", E. McLaughlin & J. Muncie (Eds), The Sage Dictionary of Criminology, Sage Publ., 2006, σελ. 115.

41. Το ίδιο.

42. Taylor R.B., Gottfredson S.D. and Brower S., "Block Crime and Fear: Defensible Space, Local Social Ties, and Territorial Functioning", Journal of Research in Crime and Delinquency, Vol. 21, 1984, σελ. 4.

43. Tony M. & Farrington D. (Eds), Building a Safer Society, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1995.

44. J.Q. Wilson και G.L. Kelling, "Broken Windows", The Atlantic Monthly, March 1982, 29-38 καθώς και Kelling G.L. και Coles C.M., Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in our Communities, N.York, Touchstone Books, 1996.

45. Χ. Ζαράφωνιτου, Η πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, ό.π., 2003, σελ. 84.

46. Τ. Τζαννετάκη, Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2006.

47. Ch. Zafaronitou, Criminalité violente en contexte urbain. A Athènes, produit d'urbanisation rapide, Thèse de doctorat, Université Paris II, 1989 και της ίδιας, Εμπειρική Εγκληματολογία, ό.π., Β' έκδ., 2004, σελ. 148 επ.

48. Χ. Ζαράφωνιτου, «Προτάσεις για την αντιμετώπιση των συναφών με την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια προβλημάτων στο κέντρο της Αθήνας», στο The art of Crime, www.theartofcrime.gr, τ.20, Νοέμβριος 2011.

49. Ch. Zafaronitou, "Fear of crime in contemporary Greece: Research evidence", in Ch. Zafaronitou (Guest Editor), Special Issue "Fear of crime. A comparative approach in the European context", Criminology, October 2011, pp. 50-63.

50. Χ. Ζαράφωνιτου (Επιστ.Υπεύθ.), Νέες μορφές αστυνόμευσης και η επίδρασή τους στο αίσθημα (αν)ασφάλειας των καταστηματαρχών Αθήνας και Πειραιά, αδημοσίευτη έρευνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο (2010-2011).

51. Εν γνώσει και των 'τεχνικών' αδυναμιών που αφορούν την έλλειψη δημογραφικών δεδομένων σχετικά με την κατανομή του αλλοδαπού πληθυσμού και της ειδικότερης προέλευσής τους στις συνοικίες του αθηναϊκού κέντρου.

τα παραπάνω και αφ' ετέρου με τη στάση της πολιτείας και ειδικότερα της αστυνομίας.

Προς την κατεύθυνση αυτή, χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά τρία μεθοδολογικά εργαλεία. Αρχικά, πραγματοποιήθηκε διεξοδική και επισταμένη *επιτόπια παρατήρηση και χαρτογράφηση της περιοχής διερεύνησης* και πιο συγκεκριμένα: των πλατειών Θεάτρου, Κοτζιά, Βάθης, Αγίου Κωνσταντίνου και Βικτωρίας, καθώς και των πέριξ αυτών οδών. Η επιτόπια παρατήρηση έλαβε χώρα το διάστημα 30 Απριλίου 2011 με 4 Ιουνίου 2011 και συνίστατο σε εξέταση των παραπάνω περιοχών σε διαφορετικές ώρες της ημέρας (από τις 9 το πρωί μέχρι τις 2 μετά τα μεσάνυχτα) με σκοπό να καταγραφεί μια σφαιρική εικόνα των χαρακτηριστικών τους. Η επιλογή πλατειών έγινε στη βάση της παρατηρούμενης μεγάλης συγκέντρωσης αλλοδαπών σε αυτές και στον περιβάλλοντα χώρο τους, καθώς και επειδή οι επιλεγείσες πλατείες οριοθετούν αντίστοιχες συνοικίες του κέντρου της Αθήνας βάσει και των διαφορετικών χρήσεων γης και δραστηριοτήτων που είναι εγκατεστημένες.

Σε δεύτερο στάδιο συμπληρώθηκαν (πόρτα-πόρτα) 100 ερωτηματολόγια με προσωπική συνέντευξη, σε Έλληνες καταστηματαρχες και κατοίκους (20 σε κάθε πλατεία), τα οποία περιλαμβάνουν 24 συνολι-

κά ερωτήσεις, κατά το πλείστον ανοικτού τύπου. Στο συνολικό δείγμα συμμετείχαν περισσότεροι άντρες (61%) και λιγότερες γυναίκες (39%), λόγω του εμπορικού χαρακτήρα των παραπάνω περιοχών. Ο μέσος όρος ηλικίας του δείγματος είναι τα 47.3 έτη (47.1 έτη στους άνδρες και 47.5 στις γυναίκες). Ως προς την επαγγελματική ενασχόληση των ερωτηθέντων, η φυσιογνωμία του δείγματος προσδιορίζεται ως εξής: το 36% του δείγματος αποτελείται από ιδιωτικούς-δημόσιους υπαλλήλους, το 28% από ελεύθερους επαγγελματίες, το 23% από εμπόρους-επιχειρηματίες, το 7% από συνταξιούχους, το 2% από ανέργους, το 3% από νοικοκυρές και το 1% από φοιτητές. Παρατηρείται γενικά πως το μεγαλύτερο ποσοστό (87%) ανήκει στην μεσαία τάξη. Σε σχετικά υψηλά επίπεδα καταγράφεται και το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων, με το 60% να δηλώνουν απόφοιτοι Γυμνασίου-Λυκείου και το 36% απόφοιτοι ΑΕΙ-ΤΕΙ. Αντίθετα, με μικρό ποσοστό αντιπροσωπεύθηκαν οι απόφοιτοι δημοτικού (4%), ενώ δεν υπήρξε κανείς με μηδενική σχολική εκπαίδευση. Η εικόνα του δείγματος συμπληρώνεται από τα χρόνια διαμονής στην περιοχή. Είναι αξιοσημείωτο ότι η μεγάλη πλειονότητα των ερωτηθέντων (76%) δήλωσε πως κατοικεί/εργάζεται στην περιοχή πάνω από 10 χρόνια (76%) και μόνο το 4% κάτω από ένα χρόνο. Το υπόλοιπο 20% μοιράζεται ισόποσα στα 1-5 χρόνια και 5-10 χρόνια, αντίστοιχα.

Πίνακας 1. Χαρακτηριστικά δείγματος

	ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΘΗΣ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ
ΦΥΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ 65%	ΑΝΔΡΕΣ 55%	ΑΝΔΡΕΣ 45%	ΑΝΔΡΕΣ 85%	ΑΝΔΡΕΣ 55%
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ 35%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ 45%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ 55%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ 15%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ 45%
Μ.Ο. ΗΛΙΚΙΑΣ	43,1	49,2	45,4	48,8	50,3
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ 40%	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ 35%	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ 60%	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ 30%	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ 15%
	ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓ. 15%	ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓ. 45%	ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓ. 15%	ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓ. 30%	ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓ. 35%
	ΕΜΠΟΡΟΙ 35%	ΕΜΠΟΡΟΙ 15%	ΕΜΠΟΡΟΙ 15%	ΕΜΠΟΡΟΙ 30%	ΕΜΠΟΡΟΙ 20%
	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ/ ΑΝΕΡΓΟΙ 10%		ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ/ ΑΝΕΡΓΟΙ 10%	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ 10%	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ 15%
		ΝΟΙΚΟΚΥΡΕΣ 5%			ΝΟΙΚΟΚΥΡΕΣ 10%
					ΦΟΙΤΗΤΕΣ 5%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΑΕΙ/ΤΕΙ 55%	ΑΕΙ/ΤΕΙ 25%	ΑΕΙ/ΤΕΙ 15%	ΑΕΙ/ΤΕΙ 30%	ΑΕΙ/ΤΕΙ 55%
	ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙΟ 45%	ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙΟ 70%	ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙΟ 85%	ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙΟ 60%	ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙΟ 40%
		ΔΗΜΟΤΙΚΟ 5%		ΔΗΜΟΤΙΚΟ 10%	ΔΗΜΟΤΙΚΟ 5%
ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ/ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΠΟ 1 ΧΡΟΝΟ 5%		ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΠΟ 1 ΧΡΟΝΟ 15%		
	1-5 ΧΡΟΝΙΑ 15%	1-5 ΧΡΟΝΙΑ 10%	1-5 ΧΡΟΝΙΑ 15%	1-5 ΧΡΟΝΙΑ 5%	1-5 ΧΡΟΝΙΑ 5%
	5-10 ΧΡΟΝΙΑ 5%	5-10 ΧΡΟΝΙΑ 5%	5-10 ΧΡΟΝΙΑ 25%	5-10 ΧΡΟΝΙΑ 5%	5-10 ΧΡΟΝΙΑ 10%
	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΧΡΟΝΙΑ 70%	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΧΡΟΝΙΑ 85%	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΧΡΟΝΙΑ 45%	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΧΡΟΝΙΑ 90%	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΧΡΟΝΙΑ 85%

Σε ένα τρίτο στάδιο, έγινε *τυπολογική ανάλυση των χαρακτηριστικών τους*. Στόχος ήταν να διαπιστωθεί κατά πόσο τα χαρακτηριστικά των ghettos, όπως διατυπώνονται από την υπάρχουσα επιστημονική θεωρία, εμφανίζονται στις εξεταζόμενες περιοχές. Η τυπολογική ανάλυση αυτή αποτυπώθηκε σε σχετικό πίνακα που επιτρέπει τη σύγκριση των εν λόγω χαρακτηριστικών και τη συναγωγή συμπερασμάτων (βλ. παρακάτω).

ii. Επιτόπια παρατήρηση

Τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος συνδέονται με την πρόσληψη της ποιότητας ζωής των κατοίκων τους και επηρεάζουν το αίσθημα της (αν)ασφάλειάς τους. Οι αμερικανικές και βρετανικές έρευνες συμπεριλαμβάνουν από πολύ νωρίς την εξέταση παραγόντων σχετικών με ό,τι ορίσαν ως «περιβαλλοντική αταξία» ή «σημάδια αντικοινωνικότητας»⁵², όπως είναι σπασμένα τζάμια, γκράφιτι, σκουπίδια στους δρόμους, ερειπωμένα κτίρια, κακός φωτισμός δημόσιων χώρων κ.λπ. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, οι ευκαιρίες εγκληματικής δράσης αυξάνονται στις εν λόγω περιοχές, όταν οι μη εγκληματικές μετακινήσεις και δραστηριότητες περιοριστούν εξ αιτίας του φόβου που προκαλεί η φήμη τους αυτή⁵³. Στις διάφορες μορφές περιβαλλοντικής αταξίας προστίθενται έτσι και συμπεριφορές ενδεικτικές «κοινωνικής αταξίας», οι οποίες δημιουργούν την εντύπωση απουσίας δημόσιας τάξης και ανικανότητας ελέγχου⁵⁴. Σχετική είναι και η αναφερόμενη στην αξιολόγηση του περιβάλλοντος ερώτηση που συμπεριέλαβε η ευρωπαϊκή έρευνα θυματοποίησης. Η ερώτηση αυτή εξετάζει τη στάση των κατοίκων των ευρωπαϊκών πρωτευουσών στη βάση ορισμένων χαρακτηριστικών που στοιχειοθετούν την έννοια του «υποβαθμισμένου» περιβάλλοντος (deprived area)⁵⁵, δηλαδή: νέοι στους δρόμους, άστεγοι, επαίτες, σκουπίδια, graffiti, βανδαλισμοί και δημόσια χρήση τοξικών ουσιών⁵⁶.

Τα χαρακτηριστικά αυτά που συνδέονται με την υποβάθμιση μιας αστυακής ενότητας, διερεύνησε η παρούσα μελέτη και παρουσιάζονται τόσο μεμονωμένα (ανά περιοχή) όσο και συγκεντρωτικά κατά τρόπο ώστε να επιτρέπονται οι απαραίτητες συγκρίσεις μεταξύ των περιοχών.

Πίνακας 2. Πλατείες Κοτζιά και Θεάτρου

ΠΡΩΙ	<ul style="list-style-type: none"> • παρουσία τόσο Ελλήνων όσο και αλλοδαπών με τους δεύτερους να έχουν ένα μικρό προβάδισμα • ανοιχτά τα καταστήματα Ελλήνων και αλλοδαπών • αισθητή η αστυνομική παρουσία
ΜΕΣΗΜΕΡΙ	<ul style="list-style-type: none"> • η παρουσία των αλλοδαπών αυξάνεται καθώς περνά η ώρα • οι κλούβες της αστυνομίας παραμένουν στη διασταύρωση των οδών Μενάνδρου και Σωκράτους

52. Πρόκειται για το αμερικανικής προέλευσης θεωρητικό σχήμα των «δειγμάτων αντικοινωνικότητας» (signs of incivility), βλ. *W. Skogan & M. Maxfield, Coping with crime: Individual and neighbourhood reactions, B. Hills*, Sage Publ., 1981, *D.A. Lewis & G. Salem, Fear of crime: Incivility and the production of a social problem*, New Brunswick, Transactions, 1986, καθώς και *A. Reiss, "Why are communities important in understanding crime?"*, στο *A. Reiss & M. Tonry (Eds), Communities and crime*, Univ. of Chicago Press, 1986, σελ. 1-33.

53. *Χ. Ζαραφώνιτου*, «Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας», στο *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.8-9, 2006, σελ. 1031-1039 (1036).

54. Το ίδιο.

55. Το ίδιο, σελ. 1037.

56. *G. Hideg & R. Manchin*, "Environment and safety in European capitals", Research paper, EUICS Consortium, ό.π., 2005.

ΑΠΟΓΕΥΜΑ	<ul style="list-style-type: none"> • τα ελληνικά μαγαζιά έχουν κλείσει • ανοιχτά παραμένουν τα μαγαζιά των αλλοδαπών • πολύ υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών κυρίως στην οδό Γερανίου
ΒΡΑΔΥ	<ul style="list-style-type: none"> • λιγότερο έντονη παρουσία των αλλοδαπών στη Μενάνδρου • μετά τις 8 μ.μ. κάνουν την εμφάνισή τους έγχρωμες εκδιδόμενες γυναίκες στην οδό Σωκράτους και παρατηρούνται συγκρούσεις μεταξύ τους και με προαγωγούς

Από την καθημερινή παρατήρησή μας στις πλατείες Κοτζιά και Θεάτρου και στους δρόμους γύρω από αυτές, διαπιστώθηκε ότι κατά τις *πρωινές ώρες* η κίνηση, τόσο των πεζών όσο και των αυτοκινήτων, κυμαίνεται σε φυσιολογικά επίπεδα με την αναλογία Ελλήνων-αλλοδαπών να είναι σχεδόν ίδια. Η περιοχή χαρακτηρίζεται κυρίως από εμπορική χρήση. Στην πλατεία Κοτζιά δεν υπάρχουν διαμερίσματα που να χρησιμοποιούνται ως κατοικίες. Στην οδό Αθηνάς, τα περισσότερα καταστήματα ανήκουν σε Έλληνες σε αντίθεση με τους δρόμους γύρω από την πλατεία Θεάτρου, όπου τα περισσότερα καταστήματα (εστιατόρια με εθνικές κουζίνες, καταστήματα με ρούχα, ηλεκτρονικά είδη, super market, κουρεία) τα εκμεταλλεύονται αλλοδαποί. Αντίθετα, στην πλατεία Θεάτρου υπάρχουν πολλές παλιές πολυκατοικίες, οι οποίες κατοικούνται στο μεγαλύτερο μέρος, από αλλοδαπούς. Είναι σύνηθες φαινόμενο οι Αφρικανοί να υπενοικιάζουν διαμερίσματα (ιδιοκτησίας Ελλήνων) σε άλλους αλλοδαπούς, έναντι οκτώ περίπου ευρώ το άτομο για το κάθε βράδυ. Οι δρόμοι της περιοχής είναι γεμάτοι σκουπίδια ενώ υπάρχουν και πολλά εγκαταλελειμμένα σπίτια. Η αστυνομική παρουσία είναι εμφανής με μία μόνιμα σταθμευμένη 'κλούβη' επί της οδού Μενάνδρου και πεζές περιπολίες στους γύρω δρόμους, μέχρι τις πρώτες απογευματινές ώρες. Ωστόσο, δεν αποτρέπονται παράνομες δραστηριότητες, όπως διακίνηση ναρκωτικών, παρεμπόριο ρούχων και τροφίμων και διάπραξη μικροκλοπών εις βάρος των περαστικών (οι οποίες εμπλέκουν, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των καταστηματαρχών, κυρίως τους αλλοδαπούς).

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι τα καταστήματα των Ελλήνων κλείνουν καθημερινά το *μεσημέρι* και παραμένουν ανοιχτά μόνο τα μαγαζιά των αλλοδαπών. Κατά συνέπεια η παρουσία τους, αυτή την ώρα της ημέρας, γίνεται έντονη, μάλιστα σε μερικές οδούς (όπως οι οδοί Γερανίου και Διπλάρη) η συνεχής και αυξημένη διέλευση των αλλοδαπών φαίνεται ότι αποτρέπει τους ντόπιους από το να τις διασχίσουν πεζή, φοβούμενοι (όπως διευκρίνισαν) τυχόν θυματοποίησή τους. Παρόλα αυτά η αστυνομία εξακολουθεί να βρίσκεται στη συμβολή των οδών Μενάνδρου και Σοφοκλέους, κατά το διάστημα της παρατήρησής μας. Το *απόγευμα* οι πλατείες Κοτζιά και Θεάτρου έχουν σχεδόν αδειάσει, σε αντίθεση με τους δρόμους γύρω από αυτές όπου υπάρχει αρκετή κίνηση τόσο πεζών (αλλοδαπών κατά κύριο λόγο) όσο και αυτοκινήτων. Τα καταστήματα της οδού Αθηνάς παραμένουν ανοιχτά, όπως άλλωστε και τα καταστήματα των αλλοδαπών στη Θεάτρου, ενώ η αστυνομία αποχωρεί.

Το *βράδυ* τόσο η πλατεία Κοτζιά όσο και η πλατεία Θεάτρου είναι άδειες, με εξαίρεση την παρουσία μερικών εκδιδόμενων γυναικών και των προαγωγών τους στην οδό Σωκράτους. Τα ελληνικά μαγαζιά έχουν κλείσει ήδη από το μεσημέρι, ενώ κατά τις 11μ.μ. κλείνουν και τα τελευταία των αλλοδαπών. Επί της οδού Αθηνάς συνεχίζει η κίνηση αυτοκινήτων αλλά σπάνια διέρχεται κάποιος πεζός ενώ στη Βαρβάκειο αγορά βρίσκονται λίγοι αλλοδαποί σε ομάδες. Αντίθετα, πολλοί αλλοδαποί συκνάζουν στις μικρές παρόδους την συγκεκριμένη ώρα.

Πίνακας 3. Πλατεία Αγίου Κωνσταντίνου

ΠΡΩΙ	<ul style="list-style-type: none"> • αρκετή κίνηση στην πλατεία, πολύ λίγοι αλλοδαποί • οδός Ζήνωνος: ανοικτά μαγαζιά, περισσότεροι αλλοδαποί σε σχέση με την πλατεία • παρουσία αστυνομίας
ΜΕΣΗΜΕΡΙ	<ul style="list-style-type: none"> • επί της πλατείας πολλοί τσιγγάνοι κυρίως γυναίκες και περαστικοί αλλοδαποί ανά δυάδες ή τριάδες • έντονη παρουσία αλλοδαπών στη Σατωβριάνδου
ΑΠΟΓΕΥΜΑ	<ul style="list-style-type: none"> • κλειστά τα ελληνικά μαγαζιά • αλλοδαποί σε ομάδες • πολλοί τσιγγάνοι
ΒΡΑΔΥ	<ul style="list-style-type: none"> • η πλατεία άδεια αλλά παρουσία αλλοδαπών στους γύρω δρόμους (π.χ. Ζήνωνος και Μενάνδρου) σε μικρότερο ποσοστό απ' ό,τι το απόγευμα • η παρουσία αλλοδαπών αυξάνεται συνεχώς προς την πλατεία Βάθης

Τις καθημερινές παρατηρήθηκε, κατά τις πρωινές ώρες, αρκετή κίνηση στην πλατεία και στους γύρω δρόμους, τόσο από αυτοκίνητα όσο και από πεζούς, με κυρίαρχη την παρουσία των Ελλήνων. Αντίθετα, τα Σαββατοκύριακα παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών, κυρίως Πακιστανών, Βαλκάνιων και Γεωργιανών. Όσον αφορά την ασυνόμηση στην περιοχή υπήρχε σχεδόν μόνιμη παρουσία 'κλούβας' και ομάδες αστυνομικών δυνάμεων πολύ κοντά στην πλατεία.

Τις μεσημεριανές ώρες, η εικόνα σταδιακά αλλάζει. Αρχικά παρατηρείται συγκέντρωση αλλοδαπών γυναικών προερχομένων από τις πρώην σοβιετικές χώρες, στη συμβολή των οδών Μενάνδρου και Αγίου Κωνσταντίνου. Στην πλατεία και κυρίως στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου συνωστίζονται πολλοί τσιγγάνοι αλλά και Αφρικανοί που εμπορεύονται απομιμήσεις προϊόντων. Συχνή είναι, επίσης, η παρουσία επί της πλατείας ουσιοεξαρτημένων και αστέγων που επατούν. Η αστυνομική παρουσία παραμένει.

Τις απογευματινές ώρες η κίνηση των πεζών στην πλατεία και τους γύρω δρόμους παραμένει έντονη σε αντίθεση με την κίνηση των αυτοκινήτων που μειώνεται αισθητά. Τα ελληνικά μαγαζιά ως επί το πλείστον έχουν κλείσει και στους δρόμους κυκλοφορούν κυρίως αλλοδαποί σε ομάδες 3-4 ατόμων.

Τις βραδινές ώρες η πλατεία είναι άδεια σε αντίθεση με τους γύρω δρόμους όπου εξακολουθούν να κυκλοφορούν αλλοδαποί σε μικρές ομάδες όχι όμως με την ίδια συχνότητα που παρατηρείται το απόγευμα. Ωστόσο όσο κατευθύνεται κανείς προς την πλατεία Βάθης μέσω της οδού Μενάνδρου η παρουσία των αλλοδαπών γίνεται εντονότερη.

Πίνακας 4. Πλατεία Βάθης

ΠΡΩΙ	<ul style="list-style-type: none"> • έντονη κίνηση αυτοκινήτων • κυκλοφορία τόσο Ελλήνων όσο και αλλοδαπών (λόγω λειτουργίας καταστημάτων και υπηρεσιών στην περιοχή)
ΜΕΣΗΜΕΡΙ	<ul style="list-style-type: none"> • έντονη παρουσία αλλοδαπών (συγκέντρωση κοντά στους τηλεφωνικούς θαλάμους) • παρεμπόριο (κυρίως πώληση λαθραίων τσιγάρων) • ναρκωτικά • πορνεία
ΑΠΟΓΕΥΜΑ	<ul style="list-style-type: none"> • αρκετή κίνηση αυτοκινήτων • μειωμένη κυκλοφορία πεζών με κυρίαρχη την παρουσία αλλοδαπών με παραδοσιακή περιβολή (γυναίκες με μαντίλα ή μπούργκα) • κλειστά τα ελληνικά μαγαζιά

ΒΡΑΔΥ	<ul style="list-style-type: none"> • αυξημένη παρουσία αλλοδαπών • ανοικτά μαγαζιά εστίασης με ξένες ταμπέλες • πολλοί ουσιοεξαρτημένοι και άστεγοι • απουσία αστυνομίας (με εξαίρεση κάποια εποχούμενη περιπολία της ομάδας ΔΙΑΣ)
-------	--

Ουσιαστικά πρόκειται για μια αρκετά απρόσωπη πλατεία με πολλά απορρίμματα, άστεγους και χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Οι κάτοικοι των πολυκατοικιών είναι ως επί το πλείστον, αλλοδαποί. Το ίδιο και οι «μόνιμοι θαμώνες» της πλατείας και των γύρω περιοχών. Τις πρωινές ώρες η κίνηση πεζών και αυτοκινήτων είναι έντονη και η αναλογία Ελλήνων - αλλοδαπών περίπου ίδια, προφανώς λόγω της λειτουργίας καταστημάτων και δημόσιων υπηρεσιών στην περιοχή.

Το μεσημέρι η έντονη παρουσία των αλλοδαπών συνεχίζεται και η απουσία των Ελλήνων είναι εμφανής. Η παρουσία της αστυνομίας είναι έντονη με συνεχείς ελέγχους των αλλοδαπών διερχομένων, τουλάχιστον το διάστημα της παρατήρησής μας. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η ύπαρξη πολλών εκδιδόμενων αλλοδαπών γυναικών σε δρόμο πολύ κοντά στην πλατεία.

Τις απογευματινές ώρες η έντονη κίνηση των αυτοκινήτων διατηρείται, σε αντίθεση με αυτή των πεζών που μειώνεται αισθητά. Οι πεζοί που κυκλοφορούν είναι στην πλειονότητά τους αλλοδαποί (Ασιάτες, Αφρικανοί και πολλές γυναίκες με μαντίλα ή μπούργκα). Το ίδιο ισχύει και στους γύρω δρόμους όπου η κίνηση παραμένει σε χαμηλά επίπεδα ενώ τα περισσότερα ελληνικά μαγαζιά είναι κλειστά, με εξαίρεση μερικούς κεντρικούς δρόμους (π.χ. Σωκράτους και Μάρνη). Τέλος, η απουσία της αστυνομίας ήταν αισθητή αφού ούτε στην πλατεία ούτε στους γειτονικούς δρόμους εμφανίσθηκε πεζή ή εποχούμενη περιπολία.

Το βράδυ η πλατεία εμφανίζει αυξημένη κίνηση αλλοδαπών ενώ δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου Έλληνες. Η κίνηση των αυτοκινήτων παραμένει σταθερή, όπως και τις προηγούμενες ώρες. Παρατηρήθηκε μεγάλη συγκέντρωση ουσιοεξαρτημένων στην πλατεία ενώ υπήρχαν και κάποιες περιπολίες της ομάδας ΔΙΑΣ. Τα περισσότερα μαγαζιά, ιδιόκτητες αλλοδαπών, παραμένουν ανοικτά μέχρι αργά το βράδυ. Σε αντίθεση με το κέντρο της πλατείας οι γειτονικοί δρόμοι εμφανίζουν μειωμένη κίνηση.

Πίνακας 5. Πλατεία Βικτωρίας

ΠΡΩΙ	<ul style="list-style-type: none"> • αυξημένη κυκλοφορία Ελλήνων και αυτοκινήτων λόγω λειτουργίας καταστημάτων, υπηρεσιών (ΟΤΕ, ΔΕΗ κλπ) και Οικονομικού Πανεπιστημίου • ελάχιστοι αλλοδαποί στην πλατεία
ΜΕΣΗΜΕΡΙ	<ul style="list-style-type: none"> • μικρή παρουσία ομάδων νεαρών αλλοδαπών και γυναικών με παραδοσιακή μαντίλα ή μπούργκα με τα παιδιά τους • η πλατεία σχεδόν άδεια
ΑΠΟΓΕΥΜΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Φυλής: πεζοί κυρίως αλλοδαποί και ιερόδουλες • Αχαρνών: δεξιά και αριστερά στα πεζοδρόμια αλλοδαποί προερχόμενοι από χώρες της Κεντρικής Ασίας και της Βόρειας Αφρικής • λειτουργούν τα καταστήματα αλλοδαπών • η πλατεία έχει κατακλυστεί από αλλοδαπούς άντρες, γυναίκες και παιδιά σε όλο το μήκος και το πλάτος της • παρεμπόριο λαθραίων τσιγάρων και άλλων προϊόντων στις οδούς Αχαρνών και Πατησίων

ΒΡΑΔΥ	<ul style="list-style-type: none"> • ησυχία στην πλατεία • αρκετά καταστήματα παραμένουν ανοιχτά (χώροι εστίασης και ψιλικάτζδικα), στα περισσότερα από τα οποία εργάζονται αλλοδαποί • στους δρόμους γύρω από την πλατεία κυκλοφορούν μικρές ομάδες αλλοδαπών ή στέκονται στις γωνίες των δρόμων (στην Αχαρνών συνωστισμός από αλλοδαπούς) • εντονότερη παρουσία της αστυνομίας, σε αντίθεση με τις προηγούμενες ώρες της ημέρας (μηχανές της ομάδας ΔΙΑΣ)
-------	---

Τις *πρωινές ώρες* η πλατεία είναι σχεδόν άδεια, τόσο από Έλληνες όσο και από αλλοδαπούς ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρουσία τουριστών (λόγω και του αρχαιολογικού μουσείου). Στους γύρω δρόμους η κίνηση, τόσο των πεζών όσο και των αυτοκινήτων, εμφανίζεται μειωμένη με εξαίρεση τις οδούς Αχαρνών, Γ' Σεπτεμβρίου και Πατησίων. Από τους πεζούς οι μισοί που κυκλοφορούν είναι Έλληνες και οι άλλοι μισοί αλλοδαποί με εξαίρεση την οδό Φυλής, στην οποία κυριαρχούν οι αλλοδαποί. Από τα καταστήματα τα περισσότερα ήταν ανοιχτά τις πρωινές ώρες και στην πλειοψηφία τους ανήκουν σε Έλληνες ιδιοκτήτες. Από τις πρώτες πρωινές ώρες μέχρι και το μεσημέρι δεν παρατηρήθηκε η παρουσία αστυνομικών δυνάμεων στην πλατεία αλλά και στην ευρύτερη περιοχή. Οι πολυκατοικίες που βρίσκονται στην πλατεία και τους γύρω δρόμους κατοικούνται τόσο από Έλληνες όσο και από αλλοδαπούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων, οι αλλοδαποί συνηθίζουν να χρησιμοποιούν ελληνικά ονόματα στα κουδούνια για να μην φαίνεται ότι τα διαμερίσματα κατοικούνται από αλλοδαπούς.

Το *μεσημέρι* στην πλατεία εξακολουθεί να επικρατεί ησυχία, ενώ η αστυνομία απουσιάζει.

Τις *απογευματινές ώρες* η πλατεία Βικτωρίας γεμίζει από αλλοδαπούς, οι οποίοι προέρχονται κυρίως από χώρες της Ασίας (Πακιστάν, Αφγανιστάν, Μπαγκλαντές) και της Βόρειας Αφρικής. Οι αλλοδαποί που βρίσκονται στην πλατεία είτε σχηματίζουν μικρές ομάδες, είτε είναι εκεί με τις οικογένειές τους, κάτι που δεν έχει παρατηρηθεί σε καμία

από τις περιοχές της έρευνας. Η κίνηση στους γύρω δρόμους εμφανίζεται μειωμένη, τόσο από Έλληνες όσο και από αλλοδαπούς, και πολλοί δρόμοι είναι τελείως άδειοι από κόσμο αλλά και από αυτοκίνητα. Ωστόσο, στις οδούς Αχαρνών, Αριστοτέλους, Γ' Σεπτεμβρίου και 28^{ης} Οκτωβρίου (Πατησίων) παρατηρήθηκε έντονη κίνηση. Τα ελληνικά καταστήματα παραμένουν ανοιχτά και κατά τις απογευματινές ώρες, ενώ στις οδούς Αχαρνών και Πατησίων ανθεί το παρεμπόριο. Ούτε κατά τη διάρκεια του απογεύματος παρατηρήθηκε η παρουσία αστυνομικών δυνάμεων στην περιοχή.

Η απογευματινή κίνηση στην πλατεία Βικτωρίας και τους δρόμους γύρω από αυτήν διατηρείται και κατά τις πρώτες *βραδινές ώρες*, ενώ όσο περνάει η ώρα η κίνηση των πεζών μειώνεται αισθητά, ιδιαίτερα των Ελλήνων. Πιο συγκεκριμένα, η οδός Αχαρνών είναι κατάμεστη από αλλοδαπούς, ως επί το πλείστον Αφρικανούς. Από τις συζητήσεις μας με κατοίκους της περιοχής προέκυψε η εμπλοκή των Σομαλών στην παράνομη πορνεία με θύματα τις γυναίκες τους οι οποίες είναι, ωστόσο, ντυμένες σύμφωνα με τη μουσουλμανική παράδοση. Οι αλλοδαποί συγκεντρώνονται στα γύρω μαγαζιά που ανήκουν σε ομοεθνείς τους, ενώ δεν κυκλοφορεί σχεδόν κανείς Έλληνας στην περιοχή κάτω από την πλατεία. Στους κεντρικούς δρόμους παραμένει έντονη η κυκλοφορία αυτοκινήτων (ΙΧ, ταξί, λεωφορεία). Τα καταστήματα και τα περίπτερα της περιοχής έχουν κλείσει, με εξαίρεση αυτά που βρίσκονται επί της πλατείας Βικτωρίας και αυτά που ανήκουν σε αλλοδαπούς. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες ώρες της ημέρας, τις περισσότερες φορές που βρεθήκαμε στην περιοχή βράδυ παρατηρήσαμε την ύπαρξη αστυνόμευσης.

iii. Προσθαμβανόμενη εγκληματικότητα

Στη βάση της καταγραφής της εικόνας των ίδιων των κατοίκων ή εργαζομένων στις προαναφερθείσες περιοχές μέσω ερωτηματολογίων (ανοιχτών κυρίως ερωτήσεων σε συνολικό δείγμα 100 ερωτηθέντων ισόποσα προερχομένων από τις πέντε πλατείες) που συμπληρώθηκαν με προσωπική συνέντευξη από τους ερευνητές, προέκυψαν τα εξής στοιχεία αναφορικά με την αναφερόμενη από αυτούς εγκληματικότητα:

Πίνακας 6. Είδη και διαστάσεις εγκλημάτων ανά πλατεία

	ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΣΙΑ		ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ		ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ		ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΘΗΣ		ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ	
	Σ.	Μ.Φ.	Σ.	Μ.Φ.	Σ.	Μ.Φ.	Σ.	Μ.Φ.	Σ.	Μ.Φ.
ΔΙΑΡΡΗΞΕΙΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ	Σ. 65%	Μ.Φ. 30%	Σ. 70%	Μ.Φ. 25%	Σ. 80%	Μ.Φ. 20%	Σ. 85%	Μ.Φ. 5%	Σ. 75%	Μ.Φ. 10%
	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%
ΔΙΑΡΡΗΞΕΙΣ ΣΠΙΤΙΩΝ/ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ	Σ. 65%	Μ.Φ. 25%	Σ. 55%	Μ.Φ. 35%	Σ. 80%	Μ.Φ. 20%	Σ. 65%	Μ.Φ. 20%	Σ. 55%	Μ.Φ. 35%
	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%
ΚΛΟΠΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ	Σ. 90%	Μ.Φ. 5%	Σ. 95%	Μ.Φ. -	Σ. 100%	Μ.Φ. -	Σ. 95%	Μ.Φ. -	Σ. 95%	Μ.Φ. 5%
	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 5	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -
ΒΑΝΔΑΛΙΣΜΟΙ	Σ. 25%	Μ.Φ. 55%	Σ. 30%	Μ.Φ. 35%	Σ. 60%	Μ.Φ. 30%	Σ. 20%	Μ.Φ. 50%	Σ. 20%	Μ.Φ. 35%
	Π. 10%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%	Π. 25%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. 20%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%	Π. 35%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%

ΔΗΜΟΣΙΑ ΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ	Σ. 95%	Μ.Φ. 5%	Σ. 75%	Μ.Φ. 20%	Σ. 95%	Μ.Φ. 5%	Σ. 95%	Μ.Φ. 5%	Σ. 80%	Μ.Φ. 20%
	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -
ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ (ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ, ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ, ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ)	Σ. 25%	Μ.Φ. 60%	Σ. 40%	Μ.Φ. 15%	Σ. 60%	Μ.Φ. 25%	Σ. 30%	Μ.Φ. 55%	Σ. 40%	Μ.Φ. 40%
	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 15%	Π. 25%	Δ.Ξ./Δ.Α. 20%	Π. 15%	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%	Π. 10%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%
ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ	Σ. 35%	Μ.Φ. 35%	Σ. 20%	Μ.Φ. 35%	Σ. 45%	Μ.Φ. 25%	Σ. 30%	Μ.Φ. 45%	Σ. 50%	Μ.Φ. 45%
	Π. 25%	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. 35%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%	Π. 25%	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 25%	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. -
ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	Σ. 45%	Μ.Φ. 45%	Σ. 70%	Μ.Φ. 25%	Σ. 90%	Μ.Φ. 10%	Σ. 55%	Μ.Φ. 25%	Σ. 60%	Μ.Φ. 35%
	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. -	Π. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 15%	Π. -	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%

* Σ.: Συνέχεια

Μ.Φ.: Μερικές Φορές

Π.: Ποτέ

Δ.Ξ./Δ.Α.: Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 6, οι κλοπές προσωπικών αντικειμένων στο δρόμο και η δημόσια χρήση ουσιών αποτελούν τις πιο συχνά εμφανιζόμενες παραβατικές συμπεριφορές και στις πέντε πλατείες (με ποσοστά αναφοράς από τους κατοίκους 90%-95%). Σε ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα κυμαίνονται οι διαρρήξεις αυτοκινήτων και οι διαρρήξεις σπιτιών/καταστημάτων (με ποσοστά 65%-75%). Σε χαμηλότερα επίπεδα κινούνται οι βανδαλισμοί (περίπου 40%), ενώ στο ίδιο περίπου ποσοστό αναφέρονται και οι σωματικές βλάβες και επιθέσεις και οι ρατσιστικές επιθέσεις. Τέλος, οι συγκρούσεις μεταξύ αλλοδαπών είναι μάλλον συχνό φαινόμενο, με ποσοστό αναφοράς 65% περίπου σε όλες τις περιοχές της έρευνας.

iv. Θυματοποίηση, (αν)ασφάλεια και αναπαραστάσεις των κατοίκων για τις 'κοινότητες των αλλοδαπών'

Το ίδιο ερωτηματολόγιο περιελάμβανε και ερωτήσεις σχετικές με τη θυματοποίηση των ερωτώμενων, την καταγγελία στην αστυνομία, την ανασφάλειά τους και τις απόψεις τους για τη σχέση ημεδαπών-αλλοδαπών στην περιοχή, την εικόνα τους για την κοινωνική συνοχή και τις τάσεις παραμονής ή εγκατάλειψης της περιοχής τους λόγω των παραπάνω προβλημάτων.

Πίνακας 7. Αναφερόμενη θυματοποίηση, καταγγελία, ανασφάλεια και απόψεις για τις μειονότητες

	ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΣΙΑ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΘΗΣ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ	ΝΑΙ 80%	ΝΑΙ 65%	ΝΑΙ 40%	ΝΑΙ 55%	ΝΑΙ 65%
	ΟΧΙ 20%	ΟΧΙ 35%	ΟΧΙ 60%	ΟΧΙ 45%	ΟΧΙ 35%
ΕΙΔΟΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΚΛΟΠΗ ΠΡΟΣΩΠ. ΑΝΤΙΚ. 25%	ΚΛΟΠΗ ΠΡΟΣΩΠ. ΑΝΤΙΚ. 53,85%	ΚΛΟΠΗ ΠΡΟΣΩΠ. ΑΝΤΙΚ. 62,5%	ΚΛΟΠΗ ΠΡΟΣΩΠ. ΑΝΤΙΚ. 73%	ΚΛΟΠΗ ΠΡΟΣΩΠ. ΑΝΤΙΚ. 45%
	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΚΑΤΑΣΤΗΜ. 55%	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΚΑΤΑΣΤΗΜ. 23,08%	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΚΑΤΑΣΤΗΜ. 37,5%	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΚΑΤΑΣΤΗΜ. 18%	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΚΑΤΑΣΤΗΜ. 10%
	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤ. 20%	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤ. 15,38%		ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤ. 18%	ΔΙΑΡΡΗΣΗ ΑΥΤΟΚΙΝ. 10%
				ΒΑΝΔΑΛΙΣΜΟΙ 9%	
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΔΡΑΣΤΗ	ΝΑΙ 36%	ΝΑΙ 69,24%	ΝΑΙ 35%	ΝΑΙ 36%	ΝΑΙ 30%
	Δ.Ξ. 64%	Δ.Ξ. 30,76%	Δ.Ξ. 65%	Δ.Ξ. 64%	Δ.Ξ. 70%
ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ	ΝΑΙ 75%	ΝΑΙ 53,84%	ΝΑΙ 37,5%	ΝΑΙ 73%	ΝΑΙ 25%
	ΟΧΙ 25%	ΟΧΙ 38,46%	ΟΧΙ 62,5%	ΟΧΙ 27%	ΟΧΙ 75%
		Δ.Α. 7,69%			
ΛΗΨΗ ΜΕΤΡΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	ΝΑΙ 81,25%	ΝΑΙ 61,54%	ΝΑΙ 87,5%	ΝΑΙ 70%	ΝΑΙ 75%

	ΟΧΙ 18,75%	ΟΧΙ 38,46%	ΟΧΙ 12,5%	ΟΧΙ 30%	ΟΧΙ 25%
ΑΙΣΘΗΣΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	ΠΟΛΥ 5%	ΠΟΛΥ 20%		ΠΟΛΥ 20%	ΠΟΛΥ 10%
	ΑΡΚΕΤΑ 45%	ΑΡΚΕΤΑ 30%	ΑΡΚΕΤΑ 5%	ΑΡΚΕΤΑ 15%	ΑΡΚΕΤΑ 15%
	ΛΙΓΟ 20%	ΛΙΓΟ 10%	ΛΙΓΟ 10%	ΛΙΓΟ 20%	ΛΙΓΟ 45%
	ΚΑΘΟΛΟΥ 30%	ΚΑΘΟΛΟΥ 40%	ΚΑΘΟΛΟΥ 85%	ΚΑΘΟΛΟΥ 45%	ΚΑΘΟΛΟΥ 30%
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 5 ΧΡΟΝΙΑ	100% ΟΛΟΕΝΑ ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΗ	ΑΥΞΗΣΗ 80%	ΑΥΞΗΣΗ 95%	ΑΥΞΗΣΗ 95%	ΑΥΞΗΣΗ 100%
		ΜΕΙΩΣΗ 15%	ΜΕΙΩΣΗ 5%		
		ΣΤΑΘΕΡΗ 5%		ΣΤΑΘΕΡΗ 5%	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗΣ	ΝΑΙ 30%	ΝΑΙ 30%	ΝΑΙ 30%	ΝΑΙ 20%	ΝΑΙ 30%
	ΟΧΙ 70%	ΟΧΙ 70%	ΟΧΙ 70%	ΟΧΙ 80%	ΟΧΙ 70%

Η παραπάνω εικόνα επιβεβαιώνεται και από την αναφερόμενη στον πίνακα 7, θυματοποίηση, εφόσον σε όλες τις περιοχές που προσδιορίστηκαν περίξ των παραπάνω πλατειών, τα ποσοστά που αναφέρθηκαν είναι πολύ υψηλά, με εντυπωσιακά μεγαλύτερο εκείνο της πλατείας Κοτζιά, όπου των 80% των κατοίκων ή καταστηματαρχών/εργαζομένων ανέφερε ότι έχει γίνει θύμα κάποιας εγκληματικής πράξης στην εν λόγω περιοχή. Ακολουθούν με ποσοστά 55%-65% οι πλατείες Θεάτρου, Βάθης και Βικτωρίας, ενώ το μικρότερο ποσοστό αναφέρεται στην πλατεία Αγ.Κωνσταντίνου (40%). Τα αναφερόμενα εγκλήματα αφορούν κλοπές προσωπικών αντικειμένων και διαρρήξεις καταστημάτων, με τις δεύτερες να υπερτερούν (55%) στην περιοχή της πλατείας Κοτζιά και τις πρώτες στην περιοχή της πλατείας Βάθης (73%). Οι διαρρήξεις αυτοκινήτων είναι περίπου ίδιες παντού με ελαφρά υπεροχή στην πλατεία Κοτζιά (20%). Το ένα τρίτο των ερωτηθέντων δηλώνει ότι αναγνώρισε την εθνικότητα του δράστη (το ποσοστό αυτό είναι διπλάσιο στην περιοχή της πλατείας Θεάτρου).

Τα ποσοστά καταγγελίας κυμαίνονται ανάλογα με την περιοχή, με πολύ υψηλά στην πλατεία Κοτζιά και Βάθης (75% και 73% αντίστοιχα) και χαμηλότερα στις πλατείες Βικτωρίας και Αγ.Κωνσταντίνου (25% και 37,5% αντίστοιχα). Σε μέτρια επίπεδα (αναφέρεται η καταγγελία στην περιοχή της πλατείας Θεάτρου (53,8%).

Όπως φάνηκε από τις απαντήσεις όλων των ερωτηθέντων, οι περισσότεροι έχουν λάβει μέτρα ασφαλείας, όπως: συναγεμιά, κλειδαριές και πόρτες ασφαλείας, κάμερες ασφαλείας, ρολά, κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης, αποφυγή κυκλοφορίας στο δρόμο με τιμαλφή αντικείμενα, ενίοτε και κατοχή όπλων για αυτοάμυνα (σε αυτά περιλαμβάνονται πιστόλια, σπρέι πιπεριού, μαχαίρια, σιδηρολοστοί κ.λπ.).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή των ποσοστών ανασφάλειας στις περιοχές έρευνας και η διαπίστωση ότι –σε αντίθεση με την έως τώρα ερευνητική εμπειρία- δεν είναι ανάλογα της θυματοποίησης που ανέφεραν οι ερωτηθέντες. Έτσι, παρατηρούμε ότι οι κάτοικοι-εργαζόμενοι της περιοχής πλατείας Αγ.Κωνσταντίνου (όπου και τα μικρότερα ποσοστά θυματοποίησης) ανέφεραν την υψηλότερη ανασφάλεια (95% δήλωσαν λίγο ή καθόλου ασφαλείς). Ακολουθούν οι κάτοικοι της περιοχής πλατείας Βικτωρίας (75%), πλατείας Βάθης (65%), ενώ μικρότερα ποσοστά καταγράφονται στις περιοχές των πλατειών Θεάτρου και Κοτζιά (στην τελευταία υπήρχε και η μεγαλύτερη θυματοποίηση). Το 'παράδοξο'⁵⁷ αυτό θα πρέπει να εξηγηθεί μέσα από το χαρακτήρα της κάθε περιοχής και τις κυρίαρχες χρήσεις γης. Όπου υπερτερεί η κατοικία, η ανασφάλεια είναι εντονότερη συγκριτικά περιοχές κατ' εξοχήν εμπορικές, χωρίς μόνιμους κατοίκους.

Σε κάθε περίπτωση, παντού κυριαρχεί εντονότατα (95%-100%) η πρόσληψη της αύξησης της εγκληματικότητας την τελευταία πενταετία, καθώς και η εικόνα της αστυνομικής αποποτελεσματικότητας (70%-80%). Αξίζει να αναφερθεί ότι στην προσωπική συνέντευξη, οι ερωτηθέντες δήλωσαν πως οι αστυνομικές αρχές αδιαφορούν για την κατάσταση της περιοχής, αγνοούν τις καταγγελίες των κατοίκων όταν καταθέτουν την θυματοποίησή τους και υποστήριξαν πως η πρόσβαση των πολιτών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης είναι δύσκολη λόγω γραφειοκρατίας.

57. Χ. Ζαραφώνιτου, «Ο φόβος του εγκλήματος: ένα ελληνικό παράδοξο», στον Τιμητικό Τόμο Καλλιόπης Δ. Σπινέλλη, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2010, σελ. 125-150.

Πίνακας 8. Εικόνα των κατοίκων για την περιοχή τους

	ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΣΙΑ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΟΥΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΘΗΣ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ
ΔΙΣΘΗΣΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΟΤΙ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ	ΝΑΙ 70%	ΝΑΙ 75%	ΝΑΙ 75%	ΝΑΙ 75%	ΝΑΙ 85%
	ΟΧΙ 30%	ΟΧΙ 25%	ΟΧΙ 25%	ΟΧΙ 25%	ΟΧΙ 15%
ΥΨΗΛΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΝΑΙ 100%	ΝΑΙ 100%	ΝΑΙ 100%	ΝΑΙ 100%	ΝΑΙ 100%
ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΝΑΙ 95%	ΝΑΙ 90%	ΝΑΙ 95%	ΝΑΙ 90%	ΝΑΙ 90%
	ΟΧΙ 5%	ΟΧΙ 5%		ΟΧΙ 5%	ΟΧΙ 5%
		Δ.Ξ. 5%	Δ.Ξ. 5%	Δ.Ξ. 5%	Δ.Ξ. 5%
ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ/ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ 35%	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ 60%	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ 30%	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ 55%	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ 65%
	Δ.Ξ./Δ.Α. 65%	Δ.Ξ./Δ.Α. 40%	Δ.Ξ./Δ.Α. 70%	Δ.Ξ./Δ.Α. 30%	Δ.Ξ./Δ.Α. 20%
				ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ 15%	ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ 15%
ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΘΝΙΚΩΝ-ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ	ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ 30%	ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ 55%	ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ 70%	ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ 50%	ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ 55%
	ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ΑΠ' ΤΗ ΦΥΛΗ 20%		ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ΑΠ' ΤΗ ΦΥΛΗ 5%		ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ΑΠ' ΤΗ ΦΥΛΗ 10%
	ΑΝΕΚΤΙΚΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ 10%	ΑΝΕΚΤΙΚΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ 10%	ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ 20%	ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ 20%	ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ 20%
	Δ.Ξ./Δ.Α. 40%	Δ.Ξ./Δ.Α. 35%	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 30%	Δ.Ξ./Δ.Α. 15%
ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΓΙΑ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΝΑΙ 50%	ΝΑΙ 45%	ΝΑΙ 50%	ΝΑΙ 30%	ΝΑΙ 40%
	ΟΧΙ 40%	ΟΧΙ 55%	ΟΧΙ 45%	ΟΧΙ 35%	ΟΧΙ 50%
	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%		Δ.Ξ./Δ.Α. 5%	Δ.Ξ./Δ.Α. 35%	Δ.Ξ./Δ.Α. 10%
ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΝΑΙ 50%	ΝΑΙ 50%	ΝΑΙ 55%	ΝΑΙ 35%	ΝΑΙ 65%
	ΟΧΙ 45%	ΟΧΙ 50%	ΟΧΙ 45%	ΟΧΙ 65%	ΟΧΙ 35%
	Δ.Ξ./Δ.Α. 5%				
ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΝΑΙ 60%	ΝΑΙ 35%	ΝΑΙ 45%	ΝΑΙ 65%	ΝΑΙ 30%
	ΟΧΙ 40%	ΟΧΙ 65%	ΟΧΙ 55%	ΟΧΙ 35%	ΟΧΙ 70%
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥΣ	ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΗ 90%	ΧΕΙΡΟΤΕΡΗ 80%	ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΗ/ ΑΘΛΙΑ 100%	ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΗ/ ΑΘΛΙΑ 100%	ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΗ/ ΧΑΛΙΑ 100%
	ΒΕΛΤΙΩΣΗ 10%	ΒΕΛΤΙΩΣΗ 20%			

Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων Ελλήνων κατοίκων ή εργαζομένων στις περιοχές της έρευνας (70%-85%) έχουν την αίσθηση ότι αποτελούν 'μειονότητα' στην περιοχή τους. Αυτό εξηγείται μέσα από τις απαντήσεις τους σχετικά με τον αριθμό και τα χαρακτηριστικά των αλλοδαπών που εγκαταστάθηκαν εκεί τα τελευταία χρόνια. Όπως φαίνεται στον πίνακα 8, όλοι ανεξαιρέτως (100%) εκτιμούν ότι υπάρχει υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών στις γειτονίες τους. Σχεδόν όλοι (90%-95%) αναφέρονται στη συσπείρωση που χαρακτηρίζει τον εν λόγω πληθυσμό, ενώ οι περισσότεροι θεωρούν ότι οι θρησκευτικές παραδόσεις των αλλοδαπών πληθυσμών προσδιορίζουν την κουλτούρα και τις παραδόσεις τους. Η άποψή τους αυτή διατυπώνεται με μεγαλύτερη σαφήνεια στις απαντήσεις τους σχετικά με το βαθμό ανεκτικότητας των αλλοδαπών απέναντι στους Έλληνες ή στις άλλες εθνικές ομάδες, όπου η πλειονότητα είναι πεπεισμένη σχετικά με το συγκρουσιακό και ελάχιστα ανεκτικό κλίμα που επικρατεί ακόμα και στις μεταξύ τους σχέσεις. Κάποιες απαντήσεις επισημαίνουν το ρόλο της 'φυλετικής' προέλευσης ως προσδιοριστικής του βαθμού ανεκτικότητας-σύγκρουσης. Θα πρέπει να ληφθεί, πάντως, υπ' όψιν ότι οι κυρίαρχες ομάδες στις παραπάνω περιοχές προέρχονται κυρίως από

το Πακιστάν και την Αφρική (Μαροκινόι, Αλγερινόι, Σομαλοί), ενώ σε σχετικά μικρά ποσοστά αναφέρθηκε η παρουσία Βαλκάνιων (Αλβανοί, Πολωνοί, Βούλγαροι), οι οποίοι φαίνεται ότι έχουν μετακινηθεί σε λιγότερο υποβαθμισμένες περιοχές, σύμφωνα και με το προαναφερθέν μοντέλο της σχολής του Σικάγου. Δεν παρατηρήθηκε, ωστόσο, περιοχή με αμιγή εθνική ή φυλετική μειονότητα, παρά το γεγονός ότι υπερτερούν κάποιες έναντι άλλων.

Όπως φαίνεται από τις παραπάνω απαντήσεις σε συνδυασμό και με την άποψή τους περί επιθυμίας των αλλοδαπών να αφομοιωθούν ή όχι στην ελληνική κοινωνία (οι οποίες είναι εντελώς μοιρασμένες), οι στάσεις των κατοίκων της περιοχής αντανακλούν σαφή εικόνα 'υποπολιτισμών' ανάλογα και με την κυρίαρχη (μεταξύ ορισμένων με γεωγραφική ή πολιτισμική γειτνίαση) εθνική ή φυλετική προέλευση. Για το λόγο αυτό και οι δικές τους στάσεις σχετικά με την ένταξη ή όχι των εν λόγω πληθυσμών είναι αντίστοιχες.

Ανάλογα και με την περιοχή, το ένα τρίτο έως τα δύο τρίτα περίπου εκδηλώνουν πρόθεση μετεγκατάστασης, με εντυπωσιακή την 'αντίσταση' στην τάση αυτή των κατοίκων της μέχρι πρόσφατα μεσοαστικής συνοι-

κίας της πλατείας Βικτωρίας, όπου μόνο το 30% εξέφρασε παρόμοια πρόθεση. Παρόλα αυτά, η συνολική εικόνα του δείγματος για την περιοχή τους εκφράζεται τόσο στην περιοχή αυτή όσο και στις υπόλοιπες κατά τρόπο εντελώς απόλυτο ως «υποβαθμισμένη».

ν. Τυπολογική ανάλυση των χαρακτηριστικών που στοιχειοθετούν την ύπαρξη ghetto

Τα ερευνητικά δεδομένα που προαναφέρθηκαν και προέρχονται τόσο από την επιτόπια παρατήρηση όσο και από τις απαντήσεις των ίδιων των κατοίκων ή εργαζομένων της κάθε περιοχής ταξινομούνται σε ένα τρίτο μεθοδολογικό στάδιο κατά τρόπο ώστε να επιτρέπουν τη διατύπωση κάποιων συμπερασματικών αξιολογήσεων σχετικά με την ύπαρξη ή όχι ghetto στο κέντρο της Αθήνας. Στον πίνακα 9 που ακολουθεί έχουν συμπεριληφθεί τα προαναφερθέντα ως θεμελιώδη προσοιούμενα για τον χαρακτηρισμό ως ghetto, στη βάση της διεθνούς επιστημονικής βιβλιογραφίας και κρίνεται αν επαληθεύονται ή όχι μέσα από τα παραπάνω ερευνητικά ευρήματα.

Πίνακας 9. Εντοπισμός χαρακτηριστικών ghetto ανά περιοχή

	ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΚΩΝ/ΝΟΥ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΘΗΣ	ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ
ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΜΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ	~	~	~	~	~
ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ	~	~	~	~	~
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΩΣ ΚΑΤΩΤΕΡΗΣ	-	-	-	-	-
ΑΠΟΥΣΙΑ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (άμεση ή έμμεση)	+	+	+	+	+

~ = επαληθεύεται σχετικά

+ = ναι

- = όχι

+/- = περισσότερο ή λιγότερο

Στη βάση αυτή παρατηρούμε ότι τα προαναφερθέντα προσοιούμενα άλλοτε επαληθεύονται και άλλοτε όχι. Πιο συγκεκριμένα:

Α. Υπερπληθυσμός μιας εθνικής μειονότητας

Σύμφωνα με τη θεωρία, ο υπερπληθυσμός εθνικής μειονότητας αναφέρεται στην κυριαρχία μίας εθνικής ομάδας σε μία συγκεκριμένη περιοχή. Στην περίπτωση του κέντρου της Αθήνας διαπιστώθηκε αδι-αμφισβήτητη υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών (στη σχετική ερώτηση το 100% απάντησε θετικά), χωρίς να συνίσταται, ωστόσο, σε μία κυρίαρχη εθνική ομάδα. Η εικόνα αυτή δεν απορρέει βέβαια από επίσημα στατιστικά δεδομένα που δεν υφίστανται, προς το παρόν τουλάχιστον, αλλά από την εικόνα των κατοίκων και εργαζομένων στις περιοχές της έρευνας και την επιτόπια παρατήρηση που διενεργήθηκε για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης. Με την επιφύλαξη του μεθοδολογικού αυτού περιορισμού, το πρώτο κριτήριο για την ύπαρξη ghetto στην περιοχή δεν επαληθεύεται σε απόλυτο βαθμό. Επαληθεύεται, όμως, σχετικά εφόσον στις παραπάνω αστικές ενότητες παρατηρείται υπερ-συγκέντρωση αλλοδαπών με την εμφανή ποσοτική υπεροχή ορισμένων εξ αυτών, οι οποίοι παρουσιάζουν –ανάλογα με την περιοχή– γεωγραφική και πολιτισμική γειτνίαση.

Β. Διαχωρισμός

Το κριτήριο αυτό αναφέρεται στην (εκούσια ή ακούσια) απομόνωση και περιθωριοποίηση των εθνικών ομάδων. Σε μεγάλο βαθμό, θα λέγαμε ότι παρατηρείται λόγω αντικειμενικών δεδομένων (χαμηλότερα ενοίκια στην περιοχή, δίκτυα επαφών με ομοεθνείς τους, δραστηριότητες που έχουν αναλάβει στις περιοχές αυτές). Παρόλα αυτά, σε σημαντικό βαθμό συνυπάρχουν με τους Έλληνες είτε κατοίκους (όπως κυρίως πλατεία Βικτωρίας) είτε καταστηματαρχες. Πολλοί αλλοδαποί, εξάλλου, εργάζονται ως υπάλληλοι σε ελληνικά μαγαζιά. Η εικόνα αυτή δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι απομονωμένοι. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι η υπερσυγκέντρωση ομάδων με κοινά ή συγγενή εθνικά, φυλετικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά εμποδίζει σε σημαντικό βαθμό την ένταξή τους και εμποδίζει την αφομοίωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Άρα, και αυτό το χαρακτηριστικό μόνο σχετικά επαληθεύεται.

Γ. Κοινωνική αποδιοργάνωση

Τα φαινόμενα έλλειψης κοινωνικής συνοχής, πληθυσμιακής και πολιτισμικής ετερογένειας και ενίοτε σύγκρουσης αξιών εντοπίζονται περισσότερο ή λιγότερο στις περιοχές του κέντρου της Αθήνας. Λαμβανομένων δε υπ' όψιν και των συγκρούσεων που συχνά παρατηρούνται μεταξύ αλλοδαπών και Ελλήνων ή μεταξύ διαφόρων εθνικών ομάδων, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι υπάρχουν σημάδια κοινωνικής αποδιοργάνωσης και πολιτισμικής σύγκρουσης, περισσότερο ή λιγότερο εμφανή, ανάλογα και με την περιοχή.

Δ. Αντιμετώπιση μειονοτικής ομάδας ως κατώτερης

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η εθνική ομάδα ως κατώτερη και ξένη πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά δύο στοιχεία: η διαφορετικότητα της ομάδας να είναι και προσοιούμενο αλλά και συνέπεια της γκετοποίησης. Εν προκειμένω, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, οι εθνικές ομάδες θεωρήθηκαν 'απειλητικές' λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Δεν αξιολογήθηκε, όμως, αυτό ως λόγος εγκατάστασης και περιορισμού τους στις εν λόγω περιοχές. Τα αποδιδόμενα χαρακτηριστικά, πάντως, της συσπείρωσης, της υπερσυγκέντρωσης και των μεταξύ τους συγκρούσεων δημιούργησαν την εικόνα της δυσχερούς ένταξης τους στην κοινωνία υποδοχής. Το στοιχείο αυτό δεν μπορεί να επιβεβαιώσει την εν γένει αντιμετώπισή τους ως 'κατώτερης ομάδας' πολλώ μάλλον εφόσον η πλειονότητα των απαντήσεων ήταν υπέρ της ένταξης τους. Άρα, το στοιχείο αυτό δεν επιβεβαιώνεται, παρότι πιθανόν να υποβόσκει.

Ε. Απουσία κρατικής παρέμβασης (άμεση ή έμμεση):

Δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η απουσία της κρατικής παρέμβασης. Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων εξέφρασε την άποψη περί αναποτελεσματικής ή ακόμα και ανύπαρκτης αστυνομίας, καθώς και περί αδιαφορίας του κράτους για τα προβλήματα των πολιτών. Ακόμα και η προπεριγραφείσα παρουσία της αστυνομίας κάποιες ώρες σε ορισμένες περιοχές –που προέκυψε από την επιτόπια παρατήρησή μας– δεν φαίνεται να είναι επαρκής για τη διασφάλιση των κατοίκων και εργαζομένων στις παραπάνω περιοχές του κέντρου της Αθήνας. Σε γενικότερο επίπεδο, οι όποιες νομοθετικές ρυθμίσεις δεν απέτρεψαν ούτε τη μαζική και συνεχιζόμενη επί δύο δεκαετίες τουλάχιστον είσοδο παράνομων μεταναστών ούτε και τη ρύθμιση θεμάτων νομιμοποίησης των δικαιούμενων και άρα ομαλής ένταξης και συνύπαρξής τους. Οι διαστάσεις της εγκληματικότητας στο κέντρο της πρωτεύουσας, σε συνδυασμό με τη συγκέντρωση σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων, καταδεικνύουν την έντονη πρόσληψη της κρατικής ανεπάρκειας. Άρα, επαληθεύεται, εν προκειμένω, η απουσία κρατικής παρέμβασης.

III. Συμπερασματικές σκέψεις

Στη βάση της προϋπάρχουσας ερευνητικής και θεωρητικής γνώσης και εμπειρίας, τα συναχθέντα από την παρούσα μελέτη τυπολογικά

χαρακτηριστικά που αφορούν την ευρύτερη περιοχή του αθηναϊκού κέντρου, όπως προσδιορίσθηκε μέσα από τις πέντε προαναφερθείσες πλατείες, δεν επαληθεύεται κατά τρόπο σαφή και απόλυτο η ύπαρξη ghetto. Η απουσία μίας κυρίαρχης μειονοτικής ομάδας καθώς και ενός κατευθυνόμενου και σαφούς διαχωρισμού του μειονοτικού πληθυσμού, αποτελούν τους σπουδαιότερους λόγους που συντείνουν στο παραπάνω συμπέρασμα. Ωστόσο, η εικόνα που προέκυψε τόσο από την άμεση επιτόπια έρευνά μας όσο και από τις μαρτυρίες των ίδιων των κατοίκων/εργαζομένων και στις πέντε περιοχές μελέτης, αντανακλά σαφώς μια εικόνα υπερσυγκέντρωσης μεταναστών. Η εγκατάσταση αυτή επηρέασε σημαντικά τη φυσιολογία των κεντρικών περιοχών και σε συνδυασμό με τη συσσώρευση σοβαρών προβλημάτων συνδεδεμένων με την οικονομική κρίση, την καθημερινή εγκληματικότητα και την ανασφάλεια, συνέβαλε σημαντικά στην πρόσληψη της εν γένει υποβάθμισης της ποιότητας ζωής των κατοίκων τους. Η κατάσταση εντείνεται λόγω του συγκρουσιακού κλίματος που απορρέει από την πολιτισμική ετερογένεια και τα προβλήματα ένταξης των νέο-εγκατασταθέντων πληθυσμών, έτσι ώστε πολλοί από τους ερωτηθέντες παραδοσιακούς κατοίκους να δηλώνουν πεισμένοι πως «η περιοχή είναι μια ghetto».

Ακόμα και αν δεν επιβεβαιώνεται η ύπαρξη ghettos βάσει μιας επιστημονικής τυπολογίας, θεωρούμε ότι διαπιστώθηκαν οι συνθήκες που θα χαρακτήριζαν τις εν λόγω περιοχές ως 'μεταβατικές' προς αυτή την

κατεύθυνση. Κρίνεται, συνεπώς, απαραίτητη η άμεση και ρυθμιστική κρατική παρέμβαση καθώς και η δραστηριοποίηση της τοπικής κοινωνίας για την ανάληψη κατάλληλων και ορθολογικών πρωτοβουλιών, ώστε το κέντρο της Αθήνας να μην επαληθεύσει το ρόλο της 'μεταβατικής ζώνης' της οικολογικής προσέγγισης της Σχολής του Σικάγου. Άλλωστε, η έως τώρα εμπειρική διερεύνηση της εγκληματικότητας και ανασφάλειας στην περιφέρεια της πρωτεύουσας και ιδιαίτερα των κεντρικών περιοχών της⁵⁸, έχει αναδείξει τις διαστάσεις ενός σοβαρού προβλήματος που απαιτεί άμεσο επιστημονικό σχεδιασμό της αντιμετώπισής του σε επίπεδο βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων μέτρων και πολιτικών που θα αναχαιτίσουν την περαιτέρω υποβάθμιση ενώ παράλληλα θα ενθαρρύνουν την αναβάθμιση του κέντρου της πόλης⁵⁹.

58. Ch. Zafonitou, "Fear of crime in contemporary Greece: Research evidence", ό.π., 2011.

59. Προς την κατεύθυνση αυτή πραγματοποιήθηκε το Καινοτόμο Εργαστήριο «Αθήνα: Πόλη σε κρίση;» που διοργανώθηκε από το Ε.Κ.Δ.Δ.Α, την Τρίτη 21 Ιουνίου 2011. Βλ. σχετικά Χ. Ζαφαωνίτου, «Προτάσεις για την αντιμετώπιση των συναφών με την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια προβλημάτων στο κέντρο της Αθήνας», στο The art of Crime, ό.π., 2011.

